

VARPAS

literatūros, politikos ir mokslo
mėnesinis laikraštis.

— TURINYS: —

Draugystėse mūsų viltis. *J. Ž-ksťis.*

Įvairūs atbalsiai. *Berželis.*

Iš gdynės unijos lietuvių su lenkais. *B.*

Dėlei išleidimo „Naujienu“.

Lietuviški žodžiai gudiškose kalbose. *L. K.*

Vaidila. *Karolius Jak . . . s.*

Vasaros naktis. *Š. R.*

Korespondencijos. Iš Vilniaus valdybos. Iš Trakų pav. Iš Latvijos. Peterburgas. Iš Škotijos. Iš Maskolijos.

Sukatvųjų dienoj. *Panerių Varna.*

Apgarsinimai ir atsiliepimai: Aukos. Atsakymai. Išsiųstos eilės. Priešįsti į Red. nauji raštai.

Prekė 40 kap.

Mūsų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

I Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

- Korespondencijos ir kiti smulkūs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo kad juos lengva būtų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi būti rašomi ant atskirų lapelių.
- Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
 - į kokį laikraštį kas siunčiama;
 - ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų būti patalpintas į mūsų laikraščius;
 - siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
 - siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
- Siunčiant pinigų, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
 - keno pinigai;
 - kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
 - kuomet ir kokioj formoj turėtų būti kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejai laikraščiai:

	Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas 1889 m.	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas 1890 m.	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„ 1895 m.	5,00 „	6,00 „	„ 1895 m.	5,00 „	6,00 „
„ 1897 m.	4,00 „	5,00 „	„ 1896 m.	4,00 „	5,00 „
„ 1898 m.	4,00 „	5,00 „	„ 1897 m.	4,00 „	5,00 „
„ 1899 m.	4,00 „	5,00 „	„ 1898 m.	4,00 „	5,00 „
„ 1900 m.	4,00 „	5,00 „	„ 1901 m.	3,00 „	4,00 „
„ 1901 m.	4,00 „	5,00 „	Naujienos 1901 m.	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dasyk daugiau, negu Prusuose.

VARPAS

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis

Draugystėse mūsų viltis.

Vienybė — mūsų galybė.

Pažvelgus į lietuvių tautišką gyvenimą, nesunku užtėmyti, kaip dar maža tarp žmonių tikro susipratimo, kaip dar silpnas meilės ir vienybės ryšys, kurs turėtų jungti visus lyg vieno. Ir nors tėvynainių darbas, kruvinu prakaitu vilgomas, stipriai supurtino tamsybės saitus, o kai-kur jau ir atskyros susitvėrė kruvelės, tačiau daugumas, minia, nors ir žadinama, mažai dar tepajuto ir — kai miegojusi dar tebe-miega . . . Teip, *minia dar tebe miega*, nors jau jnygio nebematyti ir — vienur-kitur ima išsiklasčiusi mieguosta blaškytis . . .

O istorija ir patyrimas mums parodo, juog, jei kame virto žmonių gyvenime kokia permaina ir geresnio, tai tą permainą įvedė ne atskyros ypotos, bet *pati* tik *minia*, patįs žmonės. Atskyros ypotos galėjo tik buti minios vadovais įkunijimui jos noro.

Jei paimsime bent kokią revoliuciją, tai matome iš tikro, juog sukilusi tik minia teįvedė naujus pagerinimus savo gyvenime, juog minios vadovai pildė tik jos pribrendusius norus, juog prieš minią truko vergybos pančiai, žuvo nožmiausi despotai.

Iš antros vėl pusės, kokią tik paimsime gyvenimo šaką — ar polytišką ar ekonomišką, matome, juog tų greičiausiai žmonės pakyla ir susipranta, kame toliaus yra įsikerėjęs draugiškas gyvenimas, kame žmonės suprato vienybės spēką.

Toli nesiekdami, galime nurodyti mūsų kaimynus brolius latvius, pas kuriuos kulturiškas gyvenimas teip greit pašoko aukštai tarp kito ko, be abejonės, ir dėlei daugybės įvairių draugysčių po miestus ir sodžius, juog maskoliai su pavydu dabar žiuri į juos — ir geistų kuogreičiausiai juos jau prislopinti . . .

Mūsų gyvenime teipso matome, juog ten geriausiai klojas lietuviškam judėjimui, kame patįs žmonės jau juo užsidegė ir jį platina, ir kame ėmė jau tvirtis draugystėlės. Yra juog jau vietų, kame kartas nuo karto susirenka žmonės į burelius liuosam laike pasikalbėti ir pasiskaityti lietuviškų knygų ir laikraščių. Teip, yra jau draugystėlės: „Žvaigždė“, „Akstinas“, „Liet. jaunuomenės bendrovė“, „Aušrelė“ (U. Nr. 12 1901), „Vienybė Lietuvos ukininkų“, „Artojų D-tė“ ir kt.

Bet tų burelių dar maža Lietuvoj — gal todėl ir mūsų darbas teip mažus sulyginamai vaisius teišduoda.

¹) Didesnė jau buvo mus draša pakelti išleidimą „Uk-o“ nuo 500 ekz. iki 1000 ekz.

Veltui kabinėsime pakeliais ir vienus ir kitus atsisaukimus, veltui šauksime po laikraščius ant skriaudikų neteisybės, jei patįs žmonės, ir vieno ir kito nesuprasdami, naikįs atsisaukimus ir, liežuvį išleidę, klausysis nors ir puikiausių, bet jiems nesuprantamų žodžių — ir tamsoj priprate, merks akis prieš staigią ir aiškiai ir blizgančią šviesą!

Prirenkime pirma žmogų gyvu žodžiu ir padėkime jam suprasti jo padėjimą ir jo skriaudikų piktus norus ir užmanymus — ir tada iškabinkime atsisaukimus! . . .

Kaip-gi tai įkunyti? Atsakymas ne sunkus, patįs žmonės mustame dalyke pamoko. Stai: vienur-kitur atsiranda vikresnės ypatos, susirenka į burelį, skaito viens kitam; kas gudresnis, guldo kitiems, aiškina mažiaus suprantamas vietas ar knygoj, ar laikraštyj. Beto dar, kiekvienas rupinas ir kitus prie savo burelio pritraukti . . .

Todėlei, prisžiūrėdami į sektiną pačių žmonių paveikslą turėtume dauginti visur tokius burelius, platinti ir tverti, kame galima, tokias žmonių draugystėles. *Draugystėse mūsų viltis*. Kad tokių draugystėlių privis po mūsų kraštą daugiau, kad privis jų tiek, juog jos galės drąsiai susielieti ir sutverti vieną didelę draugystę, kurios vardas *Lietuva*, — tada — ir tada tik nusikratysime nuo savo sprando retežius ir atsiliuosuosime nuo varžančių mūsų rankas ir kojas pančių!

* * *

Jeį ne kiekvienoj, tai beveik kiekvienoj didesnėj parakvijoį atsiras vienas, antras žmogus, šiek-tiek prasilavinęs, ar mėgštąs skaityti ir suprantąs kiek, kaip svarbu yra praplatinti tarp žmonių susipratimą ir tikrąją lietuvišką šviesą ir apšvietimą per knygutės ir laikraščius. Kur-ne-kur teįpos atsiras apsigyvenę tarp žmonių ir inteligentai.

Tokios tai ypatos, tarp žmonių gyvenančios, kurioms nesunku juę butų mažesniajam savo broliui tiesos kelią parodyti, jos ir galėtų, regis, daugiausiai čia su nauda žmonėms pasidarbuoti.

Čia negali buti jokių atsikalbėjimų, nės, jei *kiekvienas* turi tam tikras pridermes dėl tėvynės, tai daug sunkesnes pridermes turi *tas*, kurs daugiau turi ir daugiau gali.

Gyvename ypatingose sąlygose, ant kiekvieno beveik žingsnio prižiurimi, visur varžomi ypatingais nevydonų įstatymais. Suprantama, juog, nenorėdami prieš laiką pakliuti į spendžiamus mums varžus, turime ir tam tikrą savo darbuose užlaikyti atsargumą.

Todėlei, įkuriant tarp žmonių draugystėles, reiktų rupintis, kad jos verčiaus butų smulkesnės, bet skaitlingesnės. Tegul buna kokioį apylinkėj kelios, o net ir keliolika draugystėlių — tai bus geriaus ir atsargiaus.

Toliaus, visos draugystėlės, kiek tik jų butų parakvijoį, padėkime, galėtų turėti susinešimus tarp savęs per tam tikras išrinktas ypatas, kurios, laikas nuo laiko drange susirinkusios, galėtų patirti, kaip kame eina, ko kokioį draugystėj stoksta — žodžiu, rupintųs gerove visų draugysčių, kurių vadovais yra.

Tokios draugystėlės turėtų kolei kas pavaduoti viską, ko mes neturime ir ko mums reikia, turėtų buti tarsi sargyba, kuri žiurėtų, kad nesiplatintų tarp mūsų svetimas raugas, ir neleistų įvairiems caro tarnams ir kitiems skriaudikams teip begėdiškai skriausti mūsų žmonių.

Štai, valdžia nuo kiek metų jau, begėdiškai atėmus mums mūsų spaudą, veržia visur mūsų kalbą, versdama mūsų vaikus mokinti po mokyklas vien tik rusiškoj kalboj, persekioja, kaip įmanydama, platintojus šviesos po žmones, žudo juos kalėjimuose, — ir kas kartą išduoda vis sunkesnius įstatymus, geisdama mus ar surusinti, ar bent pamaž išvyti mus iš savo krašto — ir į mus vietą pasodinti savo burliokus . . .

Mūsų užmanomųjų draugysčių užduotis — drąsiai stoti skersai kelio mūsų priešams ir visur, kame tik reikia ir galima, ne tik priešintis naujiems mums pragaistingiems valdžios įvedimams, bet stačiok nuolat reikalauti to, kas mums butinai reikalinga, nepaisant nei įstatymus, nei į carą ir jo tarnus.

Kas nežino, kaip veda iš kelio mūsų vaikus po pradedamąsias mokyklas ir kaip tų rupinas juos paversti į rusus, o net ir pravoslavus. Tai jug, reikia žinoti, yra pirmiausia užduotis pradedamųjų pas mus mokyklų. Todėlei doras tėvas lietuvis neturėtų tų leisti savo vaikų. Ir mūsų draugystės turi stipriai kovoti prieš rusiškas vaikų mokyklas — ir reikalauti, kad jose būtų viskas mokama prigimtoj, o ne svetimoj kalboj ir kad būtų mokama reikalingų mums dalykų, o ne blevyzgų ir meilės dėlei caro ir maskolių. Kolei to valdžia neišpildys, ar mes patys to neįkunysime, mums lieka drejopas kelias: ar leisti vaikus, kas gali į gimnazijas, ar mokyti juos pas save po namus.

Ir čia draugystės turėtų ateiti tėvams į pagelbą ir padėti pramokyti vaikus bent skaityt ir rašyt.

Toliaus, kiek šunybių ir pikto mums patiems ir mūsų reikalams daroma po valsčių kanceliarijas dėlei kvailumo ir nesusipratimo bei tamsumo staršinių, išrinktųjų ir pačių žmonių per susirinkimus! . . .

Čia ir-gi butinai draugysčių sąnariai turėtų atkreipti savo atydą ir, kiek galėdami, praplatinti tarp žmonių supratimą savo tiesų ir pamokinti, kaip elgtis su įvairiais caro bernais, kišančiais visur savo nosį į žmonių reikalus.

J. Ž-kštis.

Įvairūs atbalsiai.

Ypatingumas šios vasaros. — Ginčai ir šnekos, kaipo ženklai mūsų gyvenimo. — Reikalingumas programos. — Keletas iš mūsų tarsi bendrų reikalavimų. — Atgarsis šių reikalavimų gyvenime. — Konkluzija. —

Ši vasara apdovanojo mus nuliudimais. Tai vienoj, tai kitoj kuopelėj neberadome kai-kurių savo draugų, ištremtų į tolymasias Maskolijos valdybas. Prie šių ištrėmimų, kaip prie Lietuvos lytingų dienų, prisėina mums priprasti: jau tokia mat mūsų šalis, kad be ištremtųjų, kaip be lytingų dienų, apseiti negalima.

Apsilankymas įvairios spalvos inteligentų ir jų susižinojimas tarpe savęs duoda progą pakilti įvairioms šnekoms, kaip apie artymiausius, taip ir tolymiausius siekius ir užmanymus mūsų veikimo vardan dvasiško ir medėgiško Lietuvos pakėlimo. Subėgę iš įvairių kampų, patyrę, kaip kur dalykai stov, kas kur reikalinga, kiekvienas iš inteligentų skubinasi su savo projektais ir vaistais. Dėlei to kyla ginčai ir karštos kalbos, kaip ir ką dar geriausiai padaryti. Tokie ginčai — tai geriausi liudytojai mūsų augančio gyvenimo. Ant stokos šių ginčų negalima buvo skūsties ir šių vasarą. Vaisium šių ginčų pasilieka aiškesnis supratimas mūsų bendrų reikalavimų. Negana jug užsijimti skriejimu tautiško susipratimo tarp mūsų tautiečių taip, kaip kiekvienas skyrium jį supranta, bet reikia įgyti bendrą supratimą apie tai, atlikimas kokių reikalavimų ir siekių yra mums brangiausių, žodžiu, reikia programos veikimo.

Ir taip paklauskime, kokie-gi bendri reikalavimai mūsų inteligentų?

Jeigu kalbėti apie reikalavimus, po kuriais kiekvienas galėtų pasirašyti, tai tokių atsiras visai nedaug. Gražinimas lietuviams tiesos spaudinti savo knygas lotyniškai-lietuviškomis raidėmis, prašalinimas v sokių ypatingų valdžios slėgimų, kokius lietuviai kenčia dėlei savo kilmės ir tikėjimo ir įgyjimas lygių visur tiesų, kokios šiandien prikauso stačiatikiams ir ant to rods pasibaigtų šie reikalavimai. Permlanyti ir suprasti tuos reikalavimus yra lengviausia, nes regime, kaip patį maskoliai iš jų pasinaudoja. Tokiu būdu pirmoj eilėj atsiranda reikalavimai dėlei skriaudingo mūsų lietuvių padėjimo Maskolijoje, kaip valdinių.

Bet stengtiesi įgyti tiesas, kokios priklauso patiems maskoliams, kaipo viešpatystės valdiniais, tai po teisybei nedidelis siekis, nes ir tie patį maskoliai, suvaržyti sauvalios policijos ir biurokratijos, labai mažai patįs tetur kokių nors tiesų. Jeigu jiems kas ir priklauso, tai tik dėkui maloningam caro ir jo urėdų pavelyjimui; žmogaus tiesos — liuosiai manyti, šnekėti ir save valdyti — ir ten nėra jiems užtikrintos. Viskas remiasi ant caro ir apskritai valdžios malonės. Todėlei ir patiems maskoliams, permanusiems savo tiesas, priseina stoti į kovą su valdžia už šias tiesas, už politišką laisvę viešame gyvenime. Skaitlius kovojančių už tą laisvę maskolių pačioj Maskolijoje kaskart auga, ir valdžiai kaskart atsiranda daugiaus vargo su įvairios spalvos revoliucionieriais. Tą siunkią kovą neša ant pečių tik dalis visuomenės, dėlei kurios arba sąlygos gyvenimo prie šios valdžios sauvalios yra perdaug karcios, arba kuri yra giliai persitikrinus reikalingume šios kovos. Vardan geresnės tvarkos, vardan pražydėjimo tikrų žmogaus tiesų ši dalis visuomenės nesigaili savo spėkų ir gyvasties.

Staiga kyla klausimas, ar tarpe mūsų inteligentų, atsiradusių priešginių padėjime dėlei skriaudų, kokias mės kenčiame, kaipo lietuviai ir katalikai, randasi daug tokių, kurie su lygia drąsa stoja į kovą prieš valdžią, kaip tai daro ir maskolių revoliucionieriai? Kad ta dalis jau nemaža, tai apie tai galima numanyti iš paties mūsų laikraščių turinio: juo tolyn, juo labiaus jie pasilieka „raudonesniais“. Ta rami ir nekalta dalis visuomenės — ir reikia pasakyti apstingesnė dalis —, kuri vos tik neseniai broliavosi su mumis, šiandien jau

nebesupranta tulų karštuolių. Kam mums reikalingi, sako, tie plustantieji valdžią straipsniai, kam veltui ją užgaulioti, žmonės jug ramiai, įgaudami šviesos kritulėlius, su laiku supras ir valdžios nedorybę ir mokės tuomet pareikalauti sau tiesų? Teip kalba ramūs mūsų kultūros kurstytojai ir tose šnekose jau girdžiame disonansą prie bendrų reikalavimų sumezgijimo.

Bet eisime toliaus. Politiska laisvė Maskolijos negal užtikrinti pilnos laisvės ir mums, kaip lietuviams: maskoliai kaip skaitlingesni, galės visados engti mus, kaip turinčius savo atskirus papročius, savo kalbą, savo budą. Kad teip gali buti, tai apie tai galima spręsti iš padėjimo mažų tautų didžiose viešpatystėse, kaip Anglijoj, Austrijoj ir kitur. Todėl siekiu lietuvio tur but netik pilna jo liuosybė, kaip viešpatystės sąnario, bet ir kaip lietuvio, žodžiu lietuvis privalo stengtis prie liuosos Lietuvos . . . Čion jau veikia išgirsime netik disonansą, bet tiesog riksmą, kad teip negalima manyti. Tuščia nemato tų rėksmų: ant visų jug neatsakysi! Pagaliaus ir ne tame jug svarbumas, kad gražų jieškinį nupinti — tai darbas nesunkus, bet tame, kad jį įkunyti. Negana statyti reikalavimus, bet reikia daboti ant kiek patįs žmonės yra pribrendę įkunyti šiuos reikalavimus, ant kiek jie tur energijos išvengti visokias klutis įkunyjant šiuos jieškinius. Užmiršdami apie tai, mės veikia nusigrumsime į pelkes, ką paveizdan padarė p. *Daujotas* knygutėje „Kur mūsų išganymas“. Sulyg jo, rods visas stiprumas partijos pridera nuo budo pagražinimo jieškinio — socialistiškos tvarkos. Kitaip negalima suprasti jo ricieriško mindžiojimo kitų darbų, kurie neturėjo laimės pasirodyti po socialistiška skraiste.

Ir teip, paveizėkime į gyvenimą ir padabokime, kokie ženklai politiško brudėjimo apsiereiškia Lietuvoje. Kame matomi ženklai tos energijos, su kuria stengiasi mūsų tautiečiai jeigu jau neįgyti liuosą Lietuvą, tai nors išgauti didesnę tiesų saujalę? Jautriausia luoma čion pasilieka darbininkai, kurie laike gegužinės šventės tai čion, tai ten susirinkę mokėjo akise išbaugintos policijos paleisti garsą: „šalin carizmas“, „tegyvuoja liuosybė!“ Tame vaisiai darbo socialistų propagandos, tame pagaliaus apsiereiškia, juog darbininkų luoma labiausiai kenčia dėlei šio laiko tvarkos. Tarp mūsų kaimiečių negalima užmatyti da panašaus brudėjimo — jie nemok da reikalauti. Visas jų brudėjimas pasibaigia tik ant vieno priešginiavimo — jie *atsisako* nuo statymo naujų mokyklų, *atsisako* dėti aukas ant knygynų arba kokių paminklų, *atsisako* nuo nedorų raštininkų, arba kitų savo tarnų. Tokiu budu apsiereiškia vien tik pasyviškas veikimas ir, pridėsime, ne visur, o tik ten, kur žmonės labiaus susipratę, apsisikaite. Pozityviški reikalavimai kaip tai lietuviškų knygų ar mokslainių, apsiereiškia vos tik keliuose valščiuose. Jeigu tarp ukininkų ir yra žmonės, kurie supranta pačius politiškus reikalavimus, tai tokių susipratusių teip mažai, kad jie negreita galės tur but padaryti kokią nors žymią permainą pačiuose ukininkų jieškinuose. Visi ukininkų siekiai dygsta tik tai vardan jo ukės, vardan jo žydėjimo ir tik prizadant šiuos jieškinius išpildyti, galima širdį jojo pritraukti prie savės, kaip tai paveizdan buvo daryta laike maišto Kosciuškos, arba paskui,

laike lenkmečio. Šių žmonių nepagausi svajonėmis, jiems reikia, kaip ant delno išdėstyti, kuo iš naujos tvarkos jie gali pasinaudoti.

Paveizdėsimė į mūsų turtingesnesias luomas, kaip dvarponių, pirklių ir šėp jau praturtėjusių žmonių. Kokie reikalavimai jų nu valdžios? Čion teip-gi nematome tolesnių, kaip tik pasyviškus. Jie teip-gi geidžia, idant valdžia leistų visiems varyti teip gešėtus, kaip leidžia tai daryti apdovanotiems visokiomis privilegijomis stačiatikiams. Lygiu budu kaip ukininkai jie *atsisako* nuo dalyvavimo viešėti ir linksmintis už vieno stalo su privilegiruotais. Tame visas jų protestas. Tegul šiandien tik bus atmesti tie persekiojimai, kuriuos kenčia ši luoma dėlei savo kilmės, ar tikėjimo, ir ryt jau nebepažįsi, kame lietuvis, kame maskolis. Ir šiandien, kuomet pasilieka pilnai visi persekiojimai, kaskart atsiranda daugiau tokių, kurie dalyvavime prie vieno stalo, ant kurio guli gera kepsnis, vadinama pelnu, neužmato nieko blogo.

Užmeskime akimi dar vidutinį luomą žmonių, kurie užsiima intelektualiskais darbais. Ar šioji daug savęp turi energijos kariauti su valdžia, ar matomi kokie nors ženklai? Ant šio klausimo galima, žinoma, ir teip ir kitaip atsakyti. Kam šiandien šilta ir ramu gyventi, tas vargiai kibs į kovą — tiek daug jų prietelių gyvenančių ramiai, šiltai. Kam ne . . . na, su tuo visaip buna. Ir tiek kokia-gi konkluzija? Statyti reikalavimus nėra sunku, bet sumegsti juos su kasdieninių žmonių gyvenimu, parodyti, kaip šie reikalavimai išeina iš žmonių priprasto buvio ir pagaliaus uždegti juose meilę prie šių reikalavimų — tai darbas ne vienos kartos.

Na, tegul nors šiame bus mūsų pasiteisinimas!

Berželis.

Iš gadynės unijos lietuvių su lenkais.*)

J. Klaczko pradeda savo apsakiniimą remdamos ant senovės šaltinių. Sykiu su lenkų istoriku Dlugoš, francuzų keliauninku XV amžiaus G. de Lannoy vadina lietuvius *Sarraceni dicti Littuani* ir aprašo juos, kaip tikrai „laukinius žmones“. Lygina jis XIV ir XV amžiaus lietuvius su Amerikos indijonais, ypač Dakotos gyventojais. Gričias, kurias „numa“ vadina, — su „vigvaniais“ laukinių žmonių, gyvenusių maždaug apie tą patį laiką Huron'o ežero pakraščiuose. Toliau vėl sulygina su totoriais, nuo kurių pagal p. Kl. lietuviai priėmę ir tulus papročius ir drabužius. Aprašinėja paniekinimą moterų, sunkų padėjimą vergų, garbinimą nesuskaitomos daugybės dievaičių . . . pagaliaus stebisi, iš kur XIV amžiuje tarp tų Baalo sunų (sic) atsirado tokie didvyriai kaip Algirdas ir Keistutis.

Matyt, juog p. Kl. lietuvius bepeikdamas, pajaučia šiek tiek sąžinės graužimus, ypač atsiminę šių dienų pažiuras ant istorijos bėgio. Jūg sekant įvairiausių tautų gyvenimą lengva kiekvienam persitikrinti, juog visi didvyriai yra, teip sakant, vien vaisius tautoje gyvuojančių pažiurų ir jausmų. O skleidžiant istoriją aiškinančias

*) „Anneksya w dawnej Polsce“ (Unia Polski z Litwą) Julian Klaczko. Vertė iš francuziskos kalbos Karol Scipio. Kriokava. 1901 m.

knygas, negalima šių dienų žmogui nesusitikti su darodymais, kad didvyris sulygintas su tauta jį pagimdžiusia, tai kaip ir žolyno žiedas, arba dar aiškiau (pagal Lebon'ą) tai platforma ant pat piramidės viršaus. Negalima būtų jos uždėti, jeigu nebūtų buvę pirm pamuryti milžiniški pamatai ir tvirti sienų šonai. Jaunesnieji sociologai*) stengiasi da-gi pertikrinti, kad žmogaus sociališkas gyvenimas ir-gi šaka prigimties, ir kad visi sociologiški atsitikimai turi turėti, kaip ir viskas prigimtyje savo priežastį (causalité) ir kad turime nenustoti vilties, juog su laiku bus galima pritaikyti matematiškas tiesas, taikinančias sociologiškus žmonių santykius.

Akyva būtų žinoti, kaip p. Kl. sutaikytų tada „tuos karžygius su augštu doros supratimu“ (pagal jo paties išsitarimo), tą Algirdą ir Keistutį su juo pagimdžiusia tauta, skendančia vergijoje ir tamsybėse? Matyt iš viso, juog p. Kl. kiekvieną sykį prisiminęs sau tą klausimą truputį nusimena, bet pasijutęs per daug įklimpęs į neišbrendamos nelogiškumo pelkės, nebesapitiki jau savo spėkoms ir suranda savo aiškinimams išganymą vien neišsemiamoje kantrybėje Dievo Apveizdos. Štai puikus paveikslėlis autoriaus tokio išsigelbėjimo:

„Tai tarytum pati Dievo Apveizda apdovanojo lietuvių stabmeldystę prieš-pat jos išnykimą tokiais didvyriais, kaip Algirdas ir Keistutis, teip pragarsėjusiais istorijoje šiaurinės Europos ir teip numylėjusiais savo tėvynę.“

Patvirtinimui tų savo žodžių, p. Kl. priveda aprašymą istoriko Jokub'o Caro, kurs, budamos vokiečiu, apgailistauja, kad Kryževiams nepasisekė apkrikštyti Lietuvos, ir vis simpatizuodamos su aršiausiais Lietuvos priešais, rašo teip apie jos kunigaikščius: „niekieno liudyjimas negal teip buti teisingas, kaip priešų, o tie negal atsigėrėti dorumu ir širdies prakilnumu tų dviejų stabmeldžių.“ (Algirdo ir Keistučio). Toliau p. Kl. atkartoja žodžius, surašytus vieno kryževio apie Algirdą: „Tai žmogus vidutinio ugio, pailgo veido. Iš po pasišiaususių antakių žiuri ramiai šviesios akis. Balsas be galo malonus. Musų kalbą supranta ir galėtų šnekėti, bet nekalba kitaip, kaip liepdamas savo žodžius versti, arba tiesiog mimika.“

Toliau vėl apsakinėja pats p. Kl., juog paskui vieno kraujingo mušio su maskoliais, kada tie paskutinieji tikėjosi Algirdą nuveikę ir bažnyčioje meldėsi iš tos priežasties dėkavodami Viešpačiui, jis stojasi netikėtai ties pačios Maskvos vartais. Tik dėku maldavimui rusų kunigaikščio Dimitro neįžengė į miestą, o tik suraginęs arklį prijėjo prie vartų ir sutrupino į juos durtuvą tardamas: „Kunigaikšti Dimitre Ivanovič, neužmiršk, juog Lietuvos durtuvas sutrupėjo ant Maskvos vartų!“ — Teip mokėdavo kartais juokauti tas didvyris, teisingas savo tėvynės apginėjas, kurs su Anglija ir Vokietija sutarė vesti prekystę, o valdydamas Kijevą, Smolencką ir Tverą stengėsi įgyti Krymą, idant pasiektų Juodasias Marias. Apie Keistutį rašo dainius kunigaikščio Vilhelmo Luksemburgiečio Petras Suchenwirt: Tokiuose laikuose, kada jau žodis nieko nesvėrė, o gėda vien platinosi, gyveno XIV amžiuje neišeinamose giriose, po dangumi be saulės, garbintojas Perkuno, Baalo sunus, iš pažiūrų, išėmus tikėjimą, tikras

*) Jankelevič: Nature et société.

krikščioniškas karžygis, numylėjęs žmones, užsidegęs prie karės ir su angstu doros supratimu.

Vienas iš kryževiuų aprašo taip Keistučio nuveikimą Johannisburgo pilies: užtikti naktį, pasidavė kryževiai gyvenantieji pilyje. Apsisiautę savo apsiaustais, susirinko mažame kieme, kur-ne-kur apšviestam fakelais. Lietuviai su triausėmis su šaudomais lankais rankose ir jų kunigai krive-kriveičiai reikalauja balsiai kruvinų aukų savo dievaičiams, tiek sykių užgauliotiems. Tada atsiliepė nelaimingas vadovas, komturas Otonas, senis su žila barzda ir medine koja: „Gedimino sunau! Aš jau pasirengęs mirti, bet dovanok gyvenimą mano draugams!“ — Gedimino sunus paėmė jį už rankos ir pasakė: — Išsirink keturius daugiausiai numylėtus ir važiuok sau iš pilies, kur nori. Kitais nesirupink, prižadū, juog nė vienas nepražus.

Teip priešai kaip ir draugai žinojo, kad Keistučio žodis šventas, nomainomas, kad jis vien dorą augščiau statė už narsumą. Keistutis — taria kits križeviuų istorikas — užvis numylėjo teisybę ir garbę; kiek kartų nusprendė kelti karę prieš mumis, tiek kartų davė apie tai žinią didžiamjam mistrui.

P. Kl. pagal visokių šaltinių išgyręs anų laikų Lietuvos galę ir jos valdonus, tuoj pranašauja, pasiremdamas ant tų pačių faktų, juog Gedimino viešpatystė vis tiek XIV amžiuje turėjo pražuti. Ką-tik aprašęs, kad Algirdas vien mąstė Krymą užvaldyti, o Keistučiui pavedė rupesni ginti sienas nuo teutonų ir gasdinti lenkus (niepokojenie Mazowsza) rintai tvirtina, kad lietuviai vistiek turėjo justi, kad artinas galas jų viešpatystės, nes vidurinė tvarka buvusi daug prastesnė negu visų kitų tautų (buk polygamia ir vergija už vis daugiau silpninusios visą kraštą). Mini p. Kl. nuolat „*zorganizowane niewolnictwo*“ nenurodydams vienok šaltinių, iš kur tokias žinias semia. Atsiminus Daukanto istoriją, reiktų prieštarauti tokiam p. Kl. tvirtinimui, bet neesant po ranka jokių istoriškų šaltinių, negalima stačiai niekinti p. Kl. nurodymų, ypač, kad toje trumpoje peržvalgoje pasiruošėme vien kovoti su rašytojus logika.

Bet jeigu vergija silpnina Lietuvą, tai turėjo ir kitas šalis silpninti, nes visur ji tuomet buvo išsiplėtusi; tai kodėl pagal p. Kl. vien Lietuva turėjo žuti, turėdama vadovus prakilnesnius už visus tame laike Europoje viešpatavusius kunigaikščius? . . . Iš kokių šaltinių mūsų didvyriai išmoko garbinti teisybę ir dorą, jeigu tėvynėje, kuri juos išauklėjo, vien butų matę ir girdėję viešpataujant neteisybei ir skriaudoms? Tas klausimas nerupi p. Kl. Jis priveda skaitytojus pertikrinimui apie žemą laipsnį anų laikų Lietuvos kultūros apskatinimą Ene'o Silvijo, paskesnio popiežiaus Piuso II, apie vieną Lietuvos kunigaikštį (vardo nemini), kurs šaudęs į kiekvieną žmogų, jį užrustinusį — ir vadina tokios veislės valdoną *carnifex sanguinaris*. Tvirtina taip-gi, kad toks paprotys buvęs taip išsiplatinęs, juog kiti kunigaikščiai vien pasilinksminimui sužeisdavę ir užmušinėdavę žmones, — nors tuoj prikeria išnašoje, juog XVI ir XVII amžiaus lenkų rašytojai prieštarauja tokiems faktams.

Nors priveda dar syki žodžius jau minėto istoriko Caro: „Ar tarp apkrikštytų kunigaikščių daug buvo tokių, ką turėjo žmoniškesnę širdį už tuodu“ (Keistutį ir Algirdą), — bet vis-gi p. Kl. mato vien

Lietuvos išganymą krikščionystėje ir susivienyjime su Lenkija, ir giria todėl Jėgaile už tokį užnamymą, ypač kad toks susivienyjimas netik Lietuvą iškėlęs, bet ir Lenkiją ir vengrus nuo sagermanizavimo apgynęs.

— Unija, kurios trokštame, bus susivienyjimas Dievui ant garbės, dušioms ir karalystėms ant naudos — tokiais žodžiais prataręs į Jadvygą atvykęs Kriokavon Jėgailos pasiuntinys.

Toks ištarimas tarytum aiškiai nurodo, kad čia ne vien Lietuvos išganymas nuo tokio tautų susivienyjimo prigulėjo, bet lygiai Lenkijos ir, kaip pats p. Kl. sako, dagi Vengrijos. Bet ir tie žodžiai neišmuša nė jam pačiam, nė kitiems lenkams lyg šių dienų iš galvos jų rolės išganytojų nuvargintų lietuvių-stabmeldžių.

Toliaus vėl aprašinėja p. Kl.: Lenkai skubiai išsiuntė pasiuntinius į Krėvą prie Jėgailos, kviesdami jį ant sosto. Prie lenkų pasiuntinių prisidėjo kart vengrai ir-gi tikėdami susilaukti apginimo ir užtarimo savo reikalų nuo Jėgailos, valdančio tada visas žemes nuo Baltijos lyg Juodųjų Marių.

Jėgaila, keliaudams apsikrykštyti, į krykšto tėvą pakvietė križėivų didįjį mistrą Zollner v. Rotenstein, bet tas tiek jau kovojęs nešdamas lietuviams krikščionystę, Jėgailos pakvietimą palaikė už ironiją ir iš apmaudo, kad jam tiek puikių žemių per tą krykštą turėjo iš nagų išslyst, pasiliko namie jieskodamos progos įtraukti į kovą dabar jau apkrykštytą Lietuvą.

Proga veikia atsirado. Jadvyga tekėdama už Jėgailos, atmetė vokiečių kunigaikštį Vilhelmą; tai kodėl didžiamjam mistriui neatkeršyti už savo tautiečio kriaudą? Zollner v. Rotenstein tuoj susivienija su keliais vokiečių kunigaikščiais, idant lengviaus pasisektų bendromis spėkomis atkovoti nuo to „pagedusio šunies“ (teip didysis mistras vadino Jėgaile) Vilhelmui, kaipo tikram vyrui karalienės Jadvygos, tikrai jam prigulinčios lenkų karalystės. Bet tame pačiame laike sukilo ir švaicarai kovoti už savo laisvę ir daugumas vokiečių turėjo ten traukti, o pergalėti paskui ilgai negalėjo atsipeikėti ir sutvarkyti savo sužudytas spėkas. Teip kad Jadvyga su Jėgaila galėjo ramiai keliauti Lietuvon ir nešti ten šviesą tikro Dievo žodžio.

Čia vėl piešia p. Kl. puikų paveikslą kunigaikščio mokinančio ir žadanančio prie doros savo tautą. „Tai vienintelis toks atsitikimas Europoje!“ šaukia, o paskui priveda žodžius prof. J. Caro: „Graudu buvo žiūrėti į mynas žmonių susirinkusių ties Vilniumi 17. vasario 1387. metų. Buvo tai nedėldienis, skaitė kunigai tą pačią evangeliją, kuri buvo skaitoma koronacijos dienoje. Sniegas laikė užgulęs žemę, medžius ir kalnus, ant augsčiausio kalno riogso Perkuno paveikslas su raudonomis akimis, liepsnojančia kakta; tarp agstų ažuolų dega šventa ugnis; šaltas vėjas gaudžia medžiuose ir tarytum liudnai vai-toja apgailėstaudamas mirštančius amžius; žmonių minios laukia, kvapą užlaikydamos, nenuleisdamos akių nuo tylinčio dievaičio.... Staigu varpų balsai, hymnų giedojimas pertraukia tylą; žengia processija, o viršun jos keliasi rukas iš šmilktuvų. Pirmas žengia karalius su kunigaikščiais ir bajorais; paskui vyskupas auksuotuose rubuose ir angsta kepure, ilga vingiuota lazda rankose, su ilga kunigų eile. Processija užlipa ant kalno, apstoja dievaitį. Zokoninkai pagriebė kirvius ir ki-

birus su vandeniu, daužia ir kerta medinį dievaitį, gesina šventą ugnį, kurią kartų-kartos užlaikė; seni ąžuolai virsta pakirsti, uždegdami savimi burtus, amžius tvėrusius. Perkune, kur tavo griausmas?! Šventa ugnis! kodėl nekeršyji už sutepimą ir paniekinimą tavo aukurų?... Tylėjimas išplėtė savo viešpatavimą, o tik vėjas neliaujas gaudęs viršum sunaikytos žinyčios, ir neišsakomas skausmas varžo širdis visų tų, kurie buvo prisirišę prie dievaičių, įtikėję į jų globą ir spėkas.

Ten kur prieš valandą riogsojo neteingingas dievaitis, išskleidė ant kryžiaus savo rankas. Tas, kursai — anot karaliaus žodžių — atėjo žadėdamas paguodą nužemintiems ir pavargusiems, kursai duoda laisvę vergams ir nuraminimą visiems! — Ir balsiau už vėjo ir audros užimą suskambėjo iš lupų dvasiškijos: *Te Deum* . . . Pargriauta tapo visa pasaulė išsvajotų burtų, o jo vietoje išdygo naujas tikėjimas. Toje pačioje dienoje Jėgaila uždeda pamatus katalikiškos Vilniaus katedros, ant tos vietos, kur tapo užgesinta šventa ugnis, pamatus tos bažnyčios, kur nuo to laiko turėjo žmonės savo maldavimus ir rupestis kloti po kojomis Jezaus, Sunaus Marijos.“

Tiek rašo prof. Caro, p. Kl. nuo savęs pridėda, juog ir abejoti negalima, kad naujas tikėjimas negalėjo teip nuo karto prigyti svetimėje sau šalyje, bet vien stebėtis reikia, kad žmonės leido teip ramiai griauti savo aukurus. Iš ištikimų anų laikų dokumentų matyt, juog vien du bajoru pasipriešino kunigaikščiui ir abudu tapo nugalabyti. Bet gal zokoninkai ir krikščionės-kunigaikštės atitekėjusios iš kitų šalių jau buvo Lietuvoje praplatinę krikščionystę ir sumažinę žmonėse prisirišimą prie senovės dievaičių. O gal Jėgaila versdamas savo tautą į naują tikėjimą pažadėjo žmonėms daug liuosybių ir visus apsikrikštijusius apdovanodavo? . . .

Sunku šiandien ištikrųjų atspėti ir stačiai p. Kl. ant tų klausimų atsakyti, kas galėjo prieš tiek amžių stumti žmones į tą arba kitą pusę, bet šiek tiek išžiūrėjus į šių dienų savo brolių būdą, tai galima vien spręsti, kad jie tylėdami tik nusilenkė prieš valdžią, prieš kunigaikštį, mokantį smarkiai bausti. Kalnuose davė lietuviai versti savo dievačius, bet širdyse pasiliko jie viešpatavę po senovės, apie ką liudyja tai dar šiandien tarp žmonių užsilikę burtai, kurie lydi neapšviestuosius kiekvienam gyvenimo atsitikime.

Paskui p. Kl. pašvenčia dar daug vietos išrokavimui visokių liuosybių ir laimių suteiktų lenkų kart su krikščionyste lietuviams. Užsivaro net teip, buk per tarpininkystę lenkų lietuviai net žemė buvo įgiję ir pažinę šeimos gyvenimo ramumą . . . (tarytum pirm krikšto lietuviai yra buvę bežemiai ir bevaikiai . . . valdydami plotus nuo Baltijos lyg Juodosios jūros!).

„Laisvę ir tiesas! suteikė jiems Lenkija“ — šaukia p. Kl. — „apie kurias žmonės iš-už Nemuno ir žinote nežinojo!“ — O pirma buvo pats parašęs, juog Jėgailos pasiuntinys buvo išsitaręs į Jadvygą: „Unija, kurios trokštam, bus susivienijimas Dievui ant garbės, dūšioms ir karalystėms ant naudos“. . . „Karalystėms“ — tai turbūt ne vienai Lietuvai, kuri kunigaikštyste visuomet yra buvusi. Teip suprato tada tą ištariamą Jadvygą, kuri savo ypatingą laimę aukavo už tautos gerovę, teip suprato anų laikų lenkai ir vengrai, kurie matydami savo naudą susivienijime, skubino jį įvykdinti . . . tik šių dienų

lenkų istorikams teip aiškūs žodžiai negal dar įtilpti kaip reikia į smeginis ir kvaršina todėl savo išvadžiojimais galvas savo tautiečių vis dar tebelaukiančių nuo lietuvių dėkingumo ir nusilenkimo. Toliaus p. Kl. aprašinėja, kaip po sunaikinimo Vilniuje žinyčios Jėgaila suteikęs tiesas Lietuvai: *salubre monumentum jurium ac libertatum*.

Trylika metų po Lietuvos krikšto, Jadvygai mirus suvažiuoja vėl pasiuntiniai abejų tautų, pirma Vilniuje sausio mėn., paskui kadome kovo mėn. 1401 m. ir sutaria viens-kitą šelpti kovoje su priešais, ir Jėgaila uždeda Vitautą Lietuvos valdonu.

Visus tuos pažadus duotus vienos tautos antrai surašo Horodlio susėjime ir ant to dokumento pasirašo lenkų ir lietuvių bajorai. Prie aprašymo to suėjimo neapsieina vėl be išgyrimo lenkų ir nužiaminimo lietuvių. Ipač p. Kl. negali neaugštinti lenkų už tai, juog jie, tokia civilizuota, turtinga, galinga tauta, neužsimeta nė savo valdžia, nė kultūra prasčiokams lietuviams. Bet, ar teip ištikrųjų buvo, liepia labai abejoti tolesnis istorijos bėgis, vis to pat pono Kl. aprašytas.

Kada paskutinis iš Jėgailų giminės Zigmantas Augustas pasimatęs įpedinių neturįs, susaukė susėjimą Liubline, idant ir jo giminei išmirus abi tautos nesiskirtų, turėjo daug rupesčių ir vargo pakelti, kol pasisekė įvykdinti atkartojimą susivienyjimo. Ipač lietuvių jokiū budu negalima buvo prispirti pasirašyti, nors p. Kl. sako nuo savęs, kad lietuviams, daugiau kaip kuomet nors, buvo tada reikalinga lenkų globa, bet jų didžponiai dėl ypatingos naudos ir užmanymų nenorėjo lenkų globos, o mažieji bajorai, „tie girių vaikai“, juto tiesiog pasibiaurėjimą savyje prie visų raštų ir pergaminų.

Vienas iš lietuvių teip išsitaręs tada tame susėjime: „nebuvo jokių pergaminų tarp mūsų ties Žalgiriu (Grünvald), o vienok lygiai su lenkais liejome savo kraują, gindami bendrą reikalą. Brolystė nereikalauja patvirtinimo nė raštais, nė antspaudais! Kodėl negyventi, kaip lygšiol? Kodėl nelaikyti sau skyrium susėjimus, susivienydami vien svarbesniuose atsitikimuose, arba karalių sau renkant?“ —

Bet Zigmantas Augustas nepasidavė, tada bajoras Chodkevičia, tėvas didvyrio nuveikuso Švedus po Kirchholmu, puolė net ant kelių prieš karalių, maldaudamos bent Lietuvai palikti jos senovės antspaudą kaipo ženklą, kad ji pasilieka ir ant tolimesnio laiko atskira viešpatystė.

Čia p. Kl. visiškai atitraukia atydą skaitytojaus nuo teip svarbaus tautos reikalavimo leisti jai gyvuoti savo gyvenimu, valdytis savo tiesomis. Išaukština vien Zigm. Aug. už jo atsakymą: — „Tik prieš Dievą reikia klauptis!“ — ir išgiria jį už tai, kad mokėjo priversti visus lietuvius pasirašyti. Įvyko tai 1569 metuose.

Toliau vėl atsikartoja išgirimas lenkų: kaip jie niekuomet nesistengė įvesti Lietuvon lenkystės, kaip tas ryšis „iš tikros meilės“ amžius tvėrė, kaip Lenkija užstodama už visus nuskriaustuosius pati apie save užmiršo ir pateko svetimiems . . . Jau čia apie Lietuvą nė minėti daugiau neminėta. Teisybė, primina dar, kad lietuviai vis-gi pasirodė dėkingi už evangeliją, kultūrą ir laisvę, duodami lenkams tokius žmones, kaip Chodkevičia, Čartoryjki, Reytans, Kosciūška, Mickevyčiu.

O mes geriau padarysime nepaklausę, ką mes pelnyjome iš to susivienyimo: tą klausimą aiškiai išriša mums ne vien turinys tos knygos, bet ir šių dienų prilygimas prie mūsų visų lenkų, o ypač lenkiška dvasia prisigėrusių mūsų bajorų ir ponų. B.

Dėlei išleidimo „Naujiečių“.

Išleidimas „Naujiečių“ tai buvo mūsų įkuntas užmanymas, kuris tulų buvo blogai suprastas.

Pirmiausia atsiliepė „Tėv. Sargas“, kuris išleidimą „Naujiečių“ palaikė už naują pasikėsymą prieš katalikiškuosius kunigus.¹⁾ Pabaigoj gegužės mėn. p. m. atėjo atsiliepiamas „Dar vienas naujas laikraštis“, kur autorius piktinasi dėlei išleidimo „Naujiečių“ ir daro mums tuleriopus užmėtinėjimus.²⁾ Be minėto atsiliepimo daugiau nieks nepasigedo išaiškinimo, kam tos „Naujienos“ buvo reikalingos. Mēs nė negrįztume prie reikalo, užmanyto veik pirm 1½ metų, jeigu su tuo užmanymu nebutų surišti svarbūs mus judėjimo faktai ir klausimai.

Išleidimas „Naujiečių“ rišasi su klausimais mus tautiško gyvenimo apskritai, o ypatingai su klausimais išleidimo ir platinimo mus raštų.

Autorius minėto atsiliepimo sako, kad „Naujiečių“ visai nereikėjo, — 1-o „Naujiečių“ troškimai ir štai dėlko: buvo dalimi troškimų „Uk-o“, 2-o „Naujienos“ vis-gi laikraštis nelegališkas jau dėlei vienų lotyniškų raidžių ir 3-o „Naujienos“ negina tautiškų ir politiškų tiesų.

Tiesa, „Naujiečių“ troškimai buvo dalimi troškimų „Uk-o“: drauge su priešingais valdžiai raštais talpinosi teip-gi nekalčiausio turinio raštai, apie tai „koki buliai reikia laikyti“, „apie kiaules“, „garo mašinos ir geležinkeliai“ etc. Bet ar tai buvo geras budas platinimo apšvietimo prie mus politiško padėjimo?

Autorius atsiliepimo, matyt, mano, kad vienokia dalis puola ant visų lietuviškų raštų, nežiurint ant to, ar jie yra priešingi valdžiai, ar ne, vien jau dėlto, kad jie rašyti „nelegališkomis“ lotyniškomis raidėmis.

Toks užtėmijimas teorijoje yra teisingas: *de jure* visi mus raštai, neišskyrus nė maldų knygų, yra nelegališkais, bet *de facto* yra kas kita. Nors lietuviams spauda ir užginta, bet ne vienaip persekiojami yra lietuviški raštai. Maldų knygos, Prusuos spandinamos, plačiai pasklidusios Lietuvoj, ir jų nieks neslepia, teip-gi plačiai išsiplatinusios yra dvasiškos knygos: ukiškos ir kitos nekalto turinio knygos, nors ir ne plačiai pasklidusios, bet ir jos ne visuomet buna atiminėjamos policijos, ypatingai žandarų. Nesenei prisiųstame mums suraše užgintų raštų, kuriuos žandarai turi konfiskuoti, visi nekalto turinio

¹⁾ v. „T. S.“ Nr. 1 p. m. ir atsakymą „Uk-o“ Nr. 6 p. m.

²⁾ Tas atsiliepiamas buvo paskirtas spaudai drauge su mus paaiškinimais, bet vėliaus buvo prašyta to atsiliepimo nespau dint ir dėlto jis tapo padėtas į archyvą.

raštai yra apleisti, tai-gi žandarams yra prisakyta atiminėt ir persekiot tik priešingus valdžiai raštus.¹⁾

Kad valdžia ne vienaip apseina su lietuviškais raštais, tai matyt ir iš apšėjimo cenzūros, ypatingai varšavinės, kuri daug kartų yra perleidus nekalto turinio knygas.²⁾ Jeigu tas faktas ir nelegalizuoja knygu, tai vis-gi jis parodo, kad nekalto turinio knygos gali įsigauti į Lietuvą legališkais keliais ir gali viešėti po lietuvių stogu ramiau, ne kaip priešingos valdžiai knygos.³⁾

Persekiojimas priešingų valdžiai raštų daugiau, ne kaip kitų turi, žinoma, turėti įtekmę ir ant knygu išsiplatinimo. Kas nežino, kad ypač tarpe sodiečių utilitariški, praktiški motyvai nustelbia kitus motyvus. Paprastas žmogus teip protauja: jeigu už skaitymą kokio nors rašto gali papult į nelaime, tai tokio rašto reikia saugotis, tai toks raštas yra negeras. Jis mat protauja pasiremdamas ant artimiausių skaitymo pasekmių.

Kad žmonės bijo priešingų valdžiai raštų, tai galėjo užtėmty kiekvienas, bet ypatingai tai puola į akį knygu krautuvėse, kur atsilanko iš yvairių Lietuvos kraštų knygu pirkliai. Pasiulius jiems „Uk-ą“, arba kitą priešingą valdžiai raštą, daugumas atsisako nuo jų teisindamos, kad žmonės nenorį nuo jų tokių raštų pirkti. Patėmijimai knygu pirklių turi turēt mūsų akise svarbumą didesnį, negu patėmijimai vieno-kito inteligento, nes tie žmonės pereina plačias Lietuvos apygardas, turi tame dalyke didelę praktiką ir kaip sodiečiai turi didesnį išsitikėjimą tarpe žmonių, ne kaip viens-kits inteligentas. Dėlto nedyvai, kad Tilžės spaustuvininkai išleisdami kalendorius rupinasi, kad juose nebutų „nieko priešingo valdžiai“.

Tai-gi mēs matome, kad valdžia persekioja priešingus valdžiai raštus daugiau ne kaip nekaltus, kad žmonės bijo priešingų valdžiai raštų daugiau ne kaip nekaltų, kad nekaltieji raštai gali pasiekti Lietuvos žmones daigi legališkais keliais t. y. per cenzurą; kitaip sakant: sąlygos prasiplatinimo nekalto turinio raštų yra geresnės, ne kaip sąlygos prasiplatinimo priešingų valdžiai raštų.

O jeigu sąlygos prasiplatinimo nekaltų raštų yra geresnės, tai aišku, kad nekalti raštai neturētų but išleidžiami drauge su priešingais valdžiai raštais, kaip tai atsitikdavo ikiol.⁴⁾

Kas pasakyta apie budą išleidinėjimo knygučių, tą-pat galima pasakyti ir apie budą išleidinėjimo laikraščiu: ir laikraščiuose tarpina-moji medega turētų but garsinama tokiu budu, kad ji butu konuo- lengviausia žmonėms prieinama.

Bet kits gal paklaust: ar tų nekaltų raštų jau teip daug buvo ir ar jie yra teip svarbūs, kad reikalinga buvo jiems protekcija, nauja

¹⁾ v. „Kratos“ kor. iš Punės, Vilm. gub. („Uk-e“ Nr. 10).

²⁾ Šimet perėjo per cenzurą: 31 ekz. Element. A-iš-B, 11 ekz. „Kaip apsi-reiškia gyvastis“, kelios dešimtys „Gramatikų“ Kriausaičio, kelios maldų knygos etc.

³⁾ „Priaikymas uždraustų knygu vienieteliai sau pasiskaityt (o ne kitiems dalinti) pagal esačius dabar įstatymus yra dalyku ne baudžiamu“ (v. „Paiškinimas ministerijos tiesų“ — „Vienybėje L.“ 1899, Nr. 33).

⁴⁾ Pavyzdžiui galime paimti knygutę „Kaip atsiginti nuo koleros ir kiti naudingi skaitymai“, kur tarp kitko tapo patalpinta: „Raštas apie maskolijų šunybes ir lietuvių vargus“ ir „Atsišaukimas Amerikos lietuvių“.

firma, naujas laikraštis? Toki klausimai svarbu yra išaiškinti ir dėlto mes ant jų apsistosime.

Kiek buvo talpinama nekaltų raštų „Uk-e“ 1900, t. y. tuomet, kada sutarta buvo išleisti „Naujienas“, gali kiekviens persiliudyti. Tų nekaltų raštų buvo gana daug, ir mes neapsiriksimė pasakę, kad veik $\frac{1}{3}$ „Uk-o“ 1900 m. buvo pripildyta nekaltais raštais. „Varpe“ teip-gi talpinosi nekalto turinio raštai („Paveikslai“ etc.). Bet tai, kas buvo atspaudinta „Uk-e“ ir „Varpe“, da negali liudyti apie dvasią raštų, prisiųstų į „Varpo“ ir „Uk-o“ redakciją: reikia prisižiūrėti ne tik darbams atspaudintiems, bet ir nespaudintiems. Peržiūrėję didesniuosis rankraščius, atsiųstus į redakciją paskutiniuose metuose¹⁾, mes matome, kad veik visi 25²⁾ yra nekalto turinio! Iš 53 knygučių, apgarsintų kataloge „Varpo“ ir „Uk-o“ redakcijos, vos 11, daugiausia 15, gali but priskaityta prie priešingų valdžiai raštų, ir tai 3 iš jų tapo išleistos privatiškais kaštais („Parmazonas“, „Genių Dėdė“, „Krumplių Jonas“), o 1 tapo išleista tik per mus tarpininkystę („Ar dabar yra baudžiava“). Tai-gi priešingi valdžiai raštai užima vos $\frac{1}{4}$ visų „Varpo“ ir „Uk-o“ red. knygučių.

Apskritai imant gali sakyti, kad apie $\frac{2}{3}$ mus raštiškų spėkų eina ne ant kovos už tautišką ir politišką tiesas, tik ant ramaus darbavimosi vardan kulturiškų šalies reikalų.

Iš to mes matome, kokia dvasia viešpatauja tarpe mus sandarbininkų ir ką jie teikia žmonių apšvietimui. Veltu „Varpas“ ragina į kovą už mūsų tautišką ir politišką tiesas, veltu jam rodos, kad „politišką jungas turėtų atsiliepti sąmonėje ir darbuose kiekvieno lietuvio“. Bet sandarbininkai sulyginant da mažai reaguoja ant valdžios prispaudimo, politiškai tautos reikalai yra tuom tarpu mažai atjaučiami.

Bet, rodos, ir nereikėtų stebėtis, kad daugumo yra atjaučiami kulturiški šalies reikalai daugiau, ne kaip politiški.

Mūsų šalis stovi ant labai žemo kulturiško laipsnio, nežiurint ant to, kad jai nuo amžių yvairiais budais yra teikiama šviesa krikščioniško mokslo. Minia skęsta tamsybėj ir prietaruose, neapmato ir nesupranta savo padėjimo nė prigimtyj, nė draugijoj, jaučiasi silpna, kaip kudikis, prigulinti nuo nesuprantamų galybių ir autoritetų, nuo „Valios Dievo“ ir jo leistų dvasiškų ir svietiškų valdonų. Minia tiki, o ne protauja, *meldžiasi* ir prašo, o ne reikalauja, *bijo* ir lenkiasi, o ne pasitiki ant savęs, laukia *malonės*, o ne išpildymo jai prigulincijų tiesų, viską aiškina Dievo valia, dagi savo vargus ir prispaudimą... Išprašymui „Dievo malonės“ ir susimylėjimo degina brangias aukas, o pati, gali sakyti, smilksta duminėse, minta pusiaubadžiu; šimtus tukstančių aukauja statymui Dievo namų, „ant bažnyčios“, arba išganymui dušios, o nė skatiko neaukauja savo kasdieniniams reikalams, labdaringsiems siekiams, apšvietimui etc.

Akiveizdoj tokio kultūros stovio brukte brukasi į galvą reikalas atskleisti prieš minią prigimties paslaptis ir stebuklus, surišti yvairius atsitikimus prigimtyj ir draugijoj ryšiais naturaliskais, išaugstinti

¹⁾ v. „Varpa“ 1900 Nr. 9 p. 108.

²⁾ Viens rankraštis įvardytas atsakymuose, ties „S. M.“.

mokslą ir žmogaus protą, parodyti žmogaus vertybę ir tiesas, išmokinti protauti, pasitikėti ant savęs

Nuo laipsnio kulturiško draugijos pakilimo priguli teip-gi tautiškas ir politiškas jos susipratimas.

Tautiškas susipratimas tai yra jau žingsnis į augštesnį, žmoniškesnį gyvenimą, kada žmogus jaučiasi ne vien „Dievo sutvėrimu“, bet teip-gi sąnariu šviesiosios draugijos jaučiančiu savo tiesas draugijoje, savo vertybę žmogišką. Su ideja tautystės rišasi ideja žmonių lygybės, troškimas išlikimo, apgynimo savo ypatybių, savo reikalų, savo turto, savo žemės.

Be to tautystės principas reikalauja, kad tauta valdytusi pati: pati išleisdinėtų sau įstatymus, pati prižiūrėtų jų pildymą, pati darytų savo tarpe sudą ir t. t. Kadangi mūsų tauta nėra laisva, tai tie siekiami negali įsikunyti be kovos už tautos laisvę, neprigulmystę . . . Tai-gi su tautiškais siekimais rišasi teip-gi siekimai politiški — pasistengimas atsikratyti nuo svetimo jungo ir paimti šalies valdymą į savo rankas.

Bet tie politiški siekimai gali įsikunyti tik pakilus tautos kulturai: tauta, norinti pati valdytis, turi pati jaustis stipri, jausti savo vertybę, jos dvasia turi pirma atsikratyti nuo visokių slėgiančių ją galybių ir autoritetų, kurių ji nesupranta, bet į juos tiki, jų bijosi ir juos garbina

Dėlto jeigu nekalto turinio raštai yra svarbūs ir jų yra daug, tai ant jų reikia ir prigulincią atydą atkreipti, pasirupinti, kad jie galėtų geriau platintis tarpe žmonių, arba tiesiog sakant, atskirti juos nuo priešingų valdžiai raštų.

Teip suprantant mūsų reikalus turėjo atsirasti ir tam tikras užmanymas apie atskirimą nuo „Uk-o“ nekaltų raštų. Jau 1899 m. kiti iš mūsų sandarbininkų pradėjo sunkintis raštais iš ukininkystės. 1900 m. Žmogus velija išskirti visai iš „Uk-o“ ukiškąjį skyrių ir „išleisti vieną-kitą ukišką knygutę“, o į to vietą talpinti kitokius raštus, kaip antai „Velnio apsėsti“, „Baudžiava Lietuvoje“¹⁾ etc. Kits sandarbininkas D. savo laiške į „Varpo“ redakciją pataria, kad „keliautų į Ameriką antropologiškai, filologiškai . . . tyrinėjimais pasiėmę dar su savim gaspadoriškus straipsnius“²⁾

Vasarą 1900 mėš užmanėme perskirti „Uk-ą“ į dvi dalis: „Uk-ui“ palikt vien politiško turinio raštus, o kitus raštus atskirti nuo „Uk-o“ po kokių nors vardu ir išleisti šale „Uk-o“, bet teip, kad kaštai išleidimo nepasididintų. Užmanymas tapo paduotas tiems, kurie arčiausia prie mus reikalo stovėjo, ir iš 3 balsų 2 laikė užmanymą už praktišką.

Tokia tai yra istorija atsiradimo „Naujienu“. Iš viso matyt, kad ta atmaina tapo įvesta ne akių plotu, bet po rimto apsvarstymo sąlygų išleidimo ir prasiplatinimo mūsų raštų. Tiesa, butų geriau buvę kad toks nutarimas butų išėjęs nuo vardo išleistojų „Varpo“ ir „Uk-o“, bet viena nežinia buvo, kur jieškoti tų išleistojų arba jų reprezentantų³⁾.

1) v. „Laiškas į Red.“ („Uk-s“ 1900 Nr. 1).

2) v. „Varpa“ 1900 Nr. 10.

3) v. „Dėlei išleidimo mūsų raštų“ („Varpas“ 1901 m. Nr. 11 ir Nr. 12).

o antra ta atmaina buvo nedidelė, nes kaštai išleidimo laikraščiu per tai nepakilo.¹⁾

Gal but ta atmainai nepatiko ne tik p. A., bet ir kitiems, be kas-gi čia kaltas? Kieklienan kelias atviras prie svarstymo mus reikalų, ir kiekviens gali turėt įtekmę ant bėgio mus reikalų. Kas tyli, kas nepriguli prie apsarstymo visuomenės reikalų, tas neprivalo nė tikėtis kad jo balsas bus išgirstas, kad jo noras taps išpildytas.

Lietuviški žodžiai gudiškose kalbose.*)

Mokinti vyrai per paskutinius metus surado, kad netik lietuviai prisisivino daug gudiškų žodžių, bet ir gudai ne visai mažai lietuviškų žodžių pasiėmė į savo kalbas. A. Brückner savo veikale „Litusslav. Stud.“ (Weimar 1877) pripažįsta lietuviškais šiuos žodžius maskoliškoj kalboj: 1. *jantar'* — nuo liet. *gintaras*; 2. *litavr*, vok. Trommel, — nuo liet. *lietauris*; 3. *djaklo*, vok. Tribut, — nuo liet. *duoklė*. Baltgudiškų-gi kalboj jis rado šiuos lietuviškus žodžius: 4. *doilid*, vok. Zimmermann, — nuo liet. *dailyda*; 5. *ravgenja*, Art ungesäuerten Teiges, — nuo liet. *raugas*, *rauginė*; 6. *tyčka*, *tyčkom*, *tycma*, zum Trotz, — nuo liet. *tyčia*; 7. *rupic*, vok. beunruhigen, *ruplvyj*, *rupota*, *rupotlivyj*, vok. sorgend, — nuo liet. *rupus* etc.; 8. *vilič*, vok. betrügen, — nuo liet. *vylius*, *vilioti*. Kitas mokintas vyras A. Potebnja rašte „Zur Lautgeschichte der russisch. Sprache“ pripažįsta lietuviškais šiuos žodžius: 9. *valandaš'ia*, vok. schlendern, — nuo liet. *valanda*; 10. *laidak*, — nuo liet. *laidokas*; 11. *mezleva*, vok. Art Steuer; — nuo liet. *mesti*. 12. Mažgudišką *putria*, saure Grütze, — nuo liet. *putra*; 16. *ricka*, *rikunja*, Kuhhirtin, nuo liet. *rikunia*, *rykai*; 14. *sviron*, Ambar, nuo liet. *svirnas*; 15. *osverit*, vok. weigen u. a. m. on, (teip kalba apie Pleskavą), — nuo liet. *sverti*.

Toliaus tuls Bobrovskis Gardino gubernijoj girdėjo gudus sakant: 16. *kunst*, vok. Handfläche, — matomai nuo liet. *kumščia*.

Kun. Gimžauskis,**) žinunas Vilniaus gub. lietuvių, Lidos pav. girdėjo gudus kalbant: 17. *nauda*, vok. Nutzen; 18. *margi*, — margą jautį vadinant; 19. *torp*, vok. Fach, — nuo liet. *tarpas*.

Da nuo kitų žmonių p. E. Volter sujieškojo baltgudiškoj kalboj Ašmėnės ir Lydos pav. ir daugiau liet. žodžių: 20. *mitla*, vok. Hafergrütze, — nuo liet. *mitlai*, *mitlienė*; 21. *rezgine*, vok. Heutrage, — nuo liet. *rezginės*; 22. *šulo*, Ständer, nuo liet. *šulas*; 23. Patsai p. E. Volter Vilniuj girdėjo gudus šeška vadinant *šešok*.

Senovės gudiškuose aktuose ir-gi atrasta keletas grynai lietuviškų žodžių: 24. *brog*, vok. Heuschober, nuo liet. *baragas*; 25. *jevnja*, *jevja*, *jovja*, litauische Trockenriege, — liet. *jauja*; 26. *ketvirtainis*, Getreidemaass, — nuo liet. *ketvirtainis*, (Viertel); 27. *klunja*, Heuscheune, — nuo liet. *kluonas*; 28. *kump'*, Ochsenhinken, — liet.

*) Rašyta pagal darbus E. Wolter'io „Einfluss Westrusslands auf Litauen vor dem 12. Jahrhundert“. (Mitteilungen der Litauischen Litt. Gesellschaft, 11. Heft 1886) ir „Lituanismen der russisch-litauischen Rechtssprache“. (Mitt. der L. L. G. 19 Heft 1894)

**) Žinomas lietuviškų eilių rašytojas, — pasimire rudenį 1897 m. L. K.

kumpis; 29. *primn*, Vorhaus, liet. *priemenė*; 30. *uzvor*, Volteriu tamsus žodis, — gal nuo liet. *užvaras*, Feldsaun, Ackerrain; 31. *koiminci*, taip vadinosi pusiauiliusio kaimuose, ne dvaruose, gyvenantys ukininkai, — matyt nuo žodžio *kaimas* apturėjo varda; 32. *tekuncy*, — tuokart nuo žodžio *tekunas*, (Läufer, kurier); 33. *roitiniki*, — tai buvo arklių prižiūrėtojai, — turbūt nuo žodžio *raitas*; 34. *Obmel'*, Abgabe, tula senovės mokestis, — bene bus nuo žodžio *atmata*; 35. *Pentinickije penezi*, teipos-gi mokestis rundui, Volteris mena tą vardą nuo žodžio *pentis* kirvio paeinant; 36. *liudi veldomyje*, Erbtante, — nuo liet. *paveldėti*; 37. *žibintjai*, taip vadinosi tarnai prie poloko kunigaikščių dvaro; jie rupinosi apie kurinimą ir žibinimą dvare, — aišku, kad tai buvo *žibintojai* (o gal *žibinčiai*? Red.)

Paminėtuose veikalėliuos p. E. Volter yra da keletas žodžių paskaitytų per lietuviškus, bet man jie netikrais išrodo: 1. *buženina*, mask. žodis, vok. Rauchfleisch, — buk nuo liet. *budyti*, räuchern, lenk. wędzić; 2. *kgrinžola*, *ejata*, kl. Schlitten, — prilyginta prie liet. *gręžulė* (Dechsel), 3. *budy* ir 4. *kupy*, 5. *vančus*, *vančo*, (gal nuo vok. Wagenschoss?); 6. *borda*, — tula mokestis neliuosų žmonių; 7. *przezina*, Breite, nors neaišku p. Volteriu, matomai sloviškas žodis; sulygink lenkišką *poprzek* (skersai); 8. *volčos*, aklų žodis, neišaiškintas liekasi.*)

Maskolių istorikai ir politikai abelnai rašinėja savo knygoje, kad senovės lietuviai buvę visiškai atsidavę gudams ir po jų visiškai įtekme buvę; lietuviškoji kalba, lietuviškiejie išradimai buk ant gudų jokios įtekmes neturėję. Daoar-gi pasirodo, kad tai melas: gudai ne tik lietuviškus žodžius savinosi, bet ir kai-kuriuos lietuvių išradimus. Po visą vakarinę Gudiją buvo garsūs lietuviški *dailydės*, kurie statė namus ir kitus medinius darbus atlikdavo; teipos-gi *raitininkai*, tankiai aktuose minėti, nuo kurių gudai turbūt arklius augint mokinosi; *degutą* varyt gudai ir lenkai ir-gi nuo lietuvių išmoko; *jaujose* javus džiovinti ir-gi lietuviai gudus išmokino. Tai vis ne menkniekiai; matyt lietuviai kulturiškai anoj gadynėj nežemiau už gudus stovėjo.

Atvėjui pakliuvus**) pranešiu keletą lietuviškų žodžių, kurios Suvalkų gub. žydai savo kalbamojoj kalboj vartoja: 1. *es warget* — vargsta; 2. *apastyret* — pastyra; 3. *es tarpet* — tarpsta; 4. *er triuset* — triusia; 5. *er taiset* — taiso; 6. *es hužet* — užia; 7. *es trasket* — triaška; 8. *es braskët* — braška; 9. *a paklodes* — paklodė; 10. *a mergele* — mergaitė (šitą žodį vartoja ir liet. vokiečiai, ir maskolių kareiviai — *mergaika*); 11. *a apigalvis* — apigalvis; 12. *er niket* — nyksta.

Numanau, kad žydai savo kalboj ir daugiau lietuviškų žodžių vartoja, bet tikrai nežinodamas nesidrasinu jų garsint. Paminėtiejie-gi viršuj žodžiai galima gana tankiai pas žydus girdėt Suvalkų gub. miestelių. Iš kitos pusės ir lietuviai turi keletą žydiškų žodžių pasi-

*) Nuo savęs galiu pridėt prie ano skaičiaus maskolišką žodį *diogot'*, nuo liet. *degutas* (degint).

**) Nurodome čia K. G. raštelį Nr. 10 „V-po“ 1892 m. — *Nekurie lenkiški žodžiai lietuviškos kilties*. Red.

savinę. Teip: 1. *bokuras, beigelis, košeris, kugelis, gojus, peisai, ciceliai, šabas, peisakinės, barakatinuoti.*

Bet abelnai įtekmė žydiškos ir lietuviškos kalbos vienos ant kitos labai nedidelė: nors susinesimai terpu tų dviejų tautų tankūs, bet besiniekindamos jiedvi viena kitą negalėjo didelio įspudžio viena kitai padaryt.

L. K.

Vaidila.¹⁾

Originališka novelė. Parašė *Karolius Jak... s.*

I.

Naktis

Tyki, šilta ir skaišti vasaros mėnesiena. Padangėse kur-nekur žvaigždėtose ir vos pridengtose palšais debesėliais rieda sidabrinis Mėnuo²⁾ ir liudniai šypsodamos veizi per savo priedangą nublankęs, nuilsęs, tarsi nelinksmas, kad ištisą naktį jam priseina daboti sią žemę ir kad tik dienos išaušus, kuomet Saulė-motinė, pakilus nuo savo purpurinio guolio, apibers žemę skaisčiais spinduliais, jis tegalės pasinerti Aušros glamonėjime.

Puiki naktis! Vienok kaip ilga ji tiems, kurie trokšta geistino Aušros glomonėjimo: kiekviena minuta jiems išrodo amžiu, kiekviena valanda — amžių amžiais.

Blankus Mėnuo, krypdams į rytų šalį, liudniai laukia Aušros, o jaunas lietuvininkas, pastatęs akis žiuri į žemių pusę, tarytum akimirksniu norėdams perverti rustą, tamsų ir neperregimą girios tankumą, tarsi iš ten jis laukia savo Aušrinės prašvintant. Persimetęs ant kuoko, stov jis ant status kranto apaugusios stuomeningais ažuolais bedugnės, ten, kame girią praskynęs Nėris³⁾ glaudžiasi prie Šventupės, stov kaip prikaltas ir klausosi girios.

Ilga guncė, kurią dėvėjo, apvadžiota baltu kasniku su aplenktais raikščiu pažemiais, suvelta iš žvėrių vilnos, ant krutinės buvo susegta trimis rumbais, prie kurių kabojo baltos kutuotos sagutės; platus baltas diržas, apvyniotas kelis kartus apie jojo lankų liemenį, liudyja, juog tai turi buti vaidila; tik svarus kuokas ir vėlyva valanda tarsi tam prieštaravo.

Ir tikrai, kas jį galėjo pritraukti čion, į tą nelankomą nuošalį ir teip da vėlyvame laike? Žemių link tęsėsi ažuolynas, pripildytas paslaptingais girinių dievyščių kukždėjimais, angių šnypimais, tyliais apuokų sparnų plesdinėjimais, uodų zvimbimais ir lapų šlamėjimais. Raganos ir dievaitės Medžioinės⁴⁾ slankstėsi tarp medžių ir paslaptingai su jais šnekučiavo, tai juos meilingai apgaubdamos, tai pasislėpdamos jų sutrunijusiam bumblyje, tai besikabinėdamos jų šakų šakelių ir besigėrėdamos jų žaliais mažasto lapeliais, arba pagaliaus subėgusios į girių tankmę tarėsi, kokią suteikti pragaištį tulam užsi-

¹⁾ Vaidila — kunigas stabmeldiškos Lietuvos.

²⁾ Mėnuo, Saulė ir Aušra buvo garbinami, kaip dievai.

³⁾ Nėris arba Vilija ir Šventupė — garsios Lietuvos upės.

⁴⁾ Raganos ir Medžioinės — girių dievaitės.

degusiam meile jaunikaičiui. Tai gal gi jis čion atvyko klausyties paslaptinę abljėmų ir šnipšdėjimų šiame tankumyne?

Zemiaus kranto, ant kurio jis stovėjo, riedinėjo Šventupės bangos, meiliai besiglausdamos prie bangų Nerio, kursai pagriebęs jas į savo tvirtą glėbį, drukčiai prispaudžia jas prie savo krutinės ir sprunka vikriai į vakarus, tarsi bijodams, kad pavydus Audras⁵⁾, kursai benardydams po gilmę iškelia kartais galvą, neišplėstų jam jo numylėtosios. Nė ant trumpos valandytės ans nesusituri, kad nepaglamonėti jos banguojančią krutį, apjuosti jos laibą liemenį, prisiveizėti prie jos mėslių, kaip dangus, akučių ir apalpti nors ant valandėlės ją bebūčiuojant. Ne! jis sprunka vingnodams, kaip žaltys, kaip kasnikas, vėjo pagautas, ir drąsiomis ringėmis parsimesdams iš lygmės į lygmę vikriai lenkė kalnus bei pakalnes ir tarsi zuikis, kurtų guniojamas, šauna vis tolyn ir tolyn; ak, nelaime! va ant Šventupės bangų jau girdėti irklų irklavimą — tai bėga valtis Upinės⁶⁾, skubinancieris prisivyti ir išgriebti Šventupę iš glėbio šio persižengėlio, bet veltui . . . ten toliau jau girdi linksmą, nors da ir prislėgtą juokavimą dievaičių Vandeninių⁷⁾, užmačiusių šį pašėlusį ganojimą ir nudžiugusių iš to, juog jautri pora jau baigia iš akių nykti. Veltui Audras, tai regėdams, stebisi, juog po jo aštria sargyba dedasi toki dalykai, veltui vejasi piktoji Upinė — nebeįveikt jau jai išplėst šios numylėtosios iš glėbio numylėtojaus: jis jau pertoli. Paslėpęs ją po savo austa iš rasos lašų kraiste, gaubia jis ją vakaro migla, tarsi auklė kudikį baltais vystyklėliais, ir žuna terp kalnų, pakalnių, girių ir trakų.

Vaidila palydėjo juodu savo akimis, kol juodu nepranyko už paskutinės ringės, ir paskui vėl kietai užsimastė. Tai gal-gi jis čion atvyko suteiktų savo širdžiai jautrų paveikslą dviejų besimylinčių?

Tiesiai už upės, ant pussalio dviejų upių sutverto, plati ir daili aikštis, apsagiota žaliais lapuotais medeliais; nakties migla ir garai gaubia ją savo priedanga, nematyt nė pakraščiu, nė galo pačios aikšties, apšviestos balzgana mėnulio šviesa; didybė jos išrodo begalinė. Tai gojus dievaičių. Tyliai ten jie šnekučiuoja, nusprendami žmonių likimus ir išlengvo vaikštinėdami medelių pauksnyse po žalią pievelę, tarsi per mašasto kilimą, patyloms apsvarstinėja ir įvairius žmonių reikalus, patyloms, nės čion va netoliesi prie abiejų upių sątekos riogso šventas aukuras, pašvėstas pačiam Perkunui⁸⁾ garbei kurio ten nuolat negėstanti ugnis rusena . . .

Karts nuo karto žinyčios liepsna prasimuša angštyn ir staiga nušviečia visą aplinkį, bet veikiai šis ramus nuošalis vėl pasineria ukanoj, teip prilygstančioj dievaičių kalbesiams.

Dailus vaidila! tavo vieta jug ten, prie šventos vietos, prie papėdės aukuros, prie ugnies, amžinai garbei Perkuno rusenančios . . .

Dvilktelėjęs į žinyčios pusę, skubiai su nekantrumu nuo jos atsigręžia; matyt, nelinksmas mintis sukėlė tas žvilgis, nės smagiai kruptelėjęs, umai jėmė ranka taisyti geltonus savo usus, raukti kaktą ir gniaužti rankas.

5) Audras — vandenio dievytė.

6) Upinė — upių dievaitė.

7) Vandeninės, slavų rusalkos, — upių dievaitės.

8) Perkunas — vienas iš trijų svarbiausių Lietuvos dievų.

Ak! prie šios ugnvietės jis perleido geriausią savo gyvasties laiką — pirmasias tris dešimtis metų: jis nepažino nė motinos lepinimo, nė svaiginančios laisvės, ganojant laukinius žvėris per begalinės Lietuvos girias; jis nedalyvavo nė veltynėse, nė lakstynėse laike liaudies pasilinksminimų, jis nedėvėjo karžygiškų liauro vainikų, grįžtant iš karės prieš lenkus ar kryževius ir nenešė nuo jų jų lobio, neganiojo priešais savęs nė vergų, nė išgautų juodakių mergelių; jis nepažino nė saldaus mylimosios glamonėjimo, nė meilės. Jam lemtas buvo tik nusizeminimas ir išsizadėjimas visų žmogaus lepnysčių. Tiesa, visi jį garbino, visi lenkė prieš jį savo galvą, visi krovė prieš jį savo pirmą rinkliavą ar lobį, nės buvo jis vaidilų vyresniuojų, pačiu pirmuoju paskui Krivę-Krivaitį⁹⁾. Nėsant Krivaičiui, jis jo vietoj priiminėjo ir pagarbą ir kraunamas aukas. Ak, tai buvo juog elgėtavimas! patsai jis nieko neįgyjo — jo darbu buvo tik skersti atneštus gyvulius arba skirti belaisvims, dievams tiems dievams, į kuriuos jau seniai liovėsi tikėjęs.

Nės ar-gi galėjo buti dievu šis Perkunas, kursai nuo tarnų savo nesidrovį reikalauti tokių aukų? Ar-gi Perkunas, tas Didis ir Galingas, kursai sutvėrė ir dangų ir žemę, ir saulę, ir mėnulį, ir žvaigždes, kursai savo rankose laiko laimę ir likimą visos pasaulės, ar-gi jis nesigėdytų tyčioties iš žmogaus, šio nepavykusio jo rankų tverinio? Vaidila jug ir žmogus ir todėl, jeigu Perkunas būtų dievu, tai negi jis galėtų veizėti ant jo kančių, kuomet pašėlusieji geiduliai drasko jo kuną, kuomet užsidegęs kraujas liepsninga vilnia užlieja jo smagenis, ir jis mėtosi į šalis, tarsi blaškomas kokių ten apsidusių jį dvasių, arba vėl, negi jis galėtų veizėti, kuomet jis laike liudnių dienų, stokuodams jautrios širdies, nežino, prieš ką galėtų išlieti savo jausmus, kurie gnyba ir spaudžia jo širdį, ir todėl nardosi neapkęsmo ir abejonės nuoduose. Jeigu Perkunas būtų buvęs dievu, tai arba vaidilą būtų sutvėręs kitokiu, arba palikęs jį žmogumi su visais jo prigimtais privalumais: o tai nebutų jam uždraudęs laimingo šeimyniško gyvenimo, nebutų išplėšęs jam laimę turėt savo naminę guštą, nebutų pavydėjęs jam ir jausmingos mylimosios ir visų sujungtų su meile jausmų, teip branginamų kiekvieno sutvėrimo, nės jug viskas, kas tik gyvuoja, visi tur tiesą naudoties šia gamtos dovana, ir net patįs dievai neušmiršta ragauti iš taurės šios laimės. Arba Perkunas nėra dievu, arba Krivė lieka klatingu jo valios skelbėju.

Teip rymojo, stovėdams ant vietos, iki jo sukilę jausmai neišiveržė iš jo krutinės griausmingu šauksmu:

— „Perkune! pliek griausmus su žaibas! Štai aš, tarnas tavo aukurų, niekinu jusų, dievų, nusprendimus. Aš apleidžiu šventą rusnį, kuri rusena ten tau ant garbės ir skubinuos prie tos, kuri duos man daugiau meilumo ir laimės, negu visi tie jusų prizadai begalinės laimės, kokią man Krivė pranašauja. Aa!... tu tyli, klatingas dievaiti, ir miegi, minkštai pasiklojęs ir nedasimanai net, juog aš tau piktžodžiauju. Ak, bučiau supuvęs šioj dauboj paniekimo, veidmainystos ir melo, jeigu tik . . . ne jijė!“

⁹⁾ Krivė-Krivaitis — vyriausias Lietuvos kunigas.

Dar dvilktelėjo su pilnu paniekinimu ir neapkęsmu aukuro link ir apšviestas sidabriniais Mėnulio spinduliais, vėl giliai užsimastė, persisvėręs ant kuoko. Skaistųs jo plaukai, supyti į druktas kasas, sviro ant placių jo pečių ir garbiniuotu kasniku dabino augštą jo kaktą; tiesi nosis ir truputį pasidavus pirmyn apatinė lupa liudijo apie tvirtą geidulingą budą, visas liemuo apart liaunumo ir lengvumo kruptelėjimų, reiskė galingą narsą ir atkaklumą, kuno spėką ir dvasios tvirtumą. Kuomet šuktelėjo kovon dievus, antakiai jo susitraukdavo, tarsi du susigrudusiu debesiu ir jis, pakėlęs augštyn kaktą ir da stipriaus pasispyrdams ant kuoko, paniešėjo tarsi į baisiai supykusį dievaitį, bet vos tik apie ją jam atsiminus, melsvos jo, lyg vataros žiedrus dangus, akįs apsitraukdavo ukana ir rodė neišsemiamą šaltinį gerumo ir jausmingumo. Tuomet jau nebekliudė jo nei paslapingos girinių dievaičių šnekos, nei dailumas gamtos, kuri, Mėnuliui šviečiant, rodė svetui neišpasakytą savo grožį; ir vaidila vėl jėmė žiūrėti į nepermatomą girios tankumynų gelmę šiaurių link, tarsi iš ten turėjo pasirodyti pranašas jo laisvės ir laimės. —

Tyla! . . . Tik taurų baubimas arba baisus vilkų staugimas kartis nuo karto perveria orą, arba girdėti duslus bangų skalavimas ir dievaičių šnekėsiai šamišiu su Vandeniųjų juokais. Vaidila klausosi, norėdams išgirsti pažįstamą jam brakštesį, kokį girioj daro bėgimas jaunos mergelės, bet veltui — tarytum tankumynas leidžiasi į gilų miegą, o blankus Mėnuo, pasirodęs iš už debesio tarsi iš jo tyčiojasi budamas linksmu, juog ne tik jis, bet ir kitsai šią nakt kenčia patvienystą.

Teip visur pats vienas, visados vienas! Nės jug ir didžiam dvasiškijos skaitliui susirinkus, jis pasilikdavo visados pats vienas su savo svajone; tokiu atskirtu nuo visų jis buvo ir tuomet, kuomet skelbė žmonėms tikybos pamatus ir mokino juos to tikėjimo, į kurį patsai visai netikėjo; tokiu jis buvo, kuomet iš Viršaičių, Žvalgonų ar Lingusonų¹⁰⁾ pažvilgio stengėsi surasti tą patį protavimą, kursai virė jo jo smagenise ir gnybo jam širdį, bet veltui — tose krauju papludusiose ir baimingose akise jis tėmyjo vientik geidulystės gesinamą ugnį, tik turtų ir prigavimo skonį; niekados atviras ir širdingas nusijuokimas nedabino šių papurpusių veidų, niekados tikras ir širdingas žodis neišbėgo per melagingas jų lupas — jug jie melavo net patįs prieš save, bijodami prieš kitus išsидуoti, nes už atsiskyrimą kiekvienam karšta krosnis taptų paskirta. Ak, niekingi šunes! Kad gyvuotų Perkunas, arba Pokliusas¹¹⁾, tai seniai jau juos butų iš pykčio sudraske, sumynę savo pagieža. Tuomet ir jo veidą apliedavo raudonumas, nės turėjo prisipažinti, juog ir jis bauginos pats save išduoti.

Ak! kur pasidėti nuo savo mąstymų, kaip perkirst tą ryšį su jais, kur bėgti nuo šios liaudies, jo paties išpaikintos, kuri persekios jį, kaipobaisiausių netikėlių?

Nuo laiko, kaip pažinojo juodbruvėlę Vėliutę, atnešusią savo baltomis rankutėmis gaidį ir vištą, kaipobauką dievams atminimui

¹⁰⁾ Viršaičiai, Žvalgonai ir Lingusonai — tai vardai kunigų, atliekančių įvairias priederystes.

¹¹⁾ Pokliusas — dievas pragaro.

savo žiedotuvų su kunigu¹²⁾ Ginvila, šios mintys nesiliovė jį kankinusios — knebeno jos vis labyn jo protą, jo širdį, slėgė jam krutinę, persekiodamos jį dieną ir naktį, nubaidydamos nuo jo miegą; niekad jos jo neapleido — nei prie aukuro, nei sakykloj, kuomet žmones mokino, nei laike sėbrų dvasiškųjų puotos, nei pagaliaus, kuomet buvo pats vienas.

Ir dabar šios mintys drumiasi jam po galvą. Jinai . . . tai pati jug galingo kunigo, garsaus vado ir karžygio; jug ir patsai Krivė lenkia galvą prieš jo galybę . . . Ir kaip-gi ją išgauti, kame su ja bėgti? Ar pritarš jį tam? . . .

Galvą da žemiau nuleido, giliai užsimastęs. Paniešėjo į skausmo stovylą . . . Staigu sugniauzė rankas, iškėlė augštin kuoką ir stangiu balsu, nuo kurio net giria sudrebėjo, sušuko:

— „Turiu ją išgriebti! Dabar arba niekad! Išbėgsiu su ja į laukus, aplink jug viskas miega, o ten laukia manęs laivas . . . Perkune, niekinu tavo griausmus! Pokluse, juokiuos iš tavo pragaro! Žmonės, nesibijau aš jų keiksmo! Jaučiu savyje galybę, kurios neįveiks nei keiksmas, nei kita kokia galybė!

Ak, dėlko-gi neateina? . . .

Ir vėl veizi į tamsią tankumyno gelmę . . .

II.

Naktis! . . .

Tyki ir skaidri vasaros mėnesiena. Pylėje tylą — viskas miega. Tik šalinėj kunigaikštienės namo stuboj, papuoštoj visokeriopais ginklais ir apsigotoj briedžių ragais ir kitų girios žvėrių snukiais, spingsėjo žiburėlis. Ant apklotų meškų odomis patalo išsitiesęs kunigas Ginvila. Pasirėmęs ant alkunės su delnu ans pritur savo jau pražilusią galvą. Teip-pat žili usai ir plati barzda, pridengianti jo apžėlusią krutinę, liudija, juog tas žmogus jau buvo metuose, o išvadžiota rukišiais kakta ženklina, juog laike karės žygių nemažai yra nukentėjęs; tiktai mėlsvose akise da regima buvo neužgesusi geidulystės liepsnelė.

Rymodams ant kairės, dešinia ranka jis laikė apsikabinęs drebančią iš baimės moteriškę, kuri prisėdus ant krašto jo guolio tarsi norėjo išstrukti iš stipraus jo apkabinimo. Tai buvo jo pati, gražioji Vėliutė.

Grijdams nuo karės prieš kryževius, sutiko ją ant jūros krantų ir, palikęs už ją pusę visų išgriebtų nuo jų turtų, pargabeno ją nuo baltosios jūros krantų iš žvejų giminės pas save. Sios gentės merginos atsižymėjo ypatingu grožiu: tai juodbruvukės, žydinčios kuoskaiščiausiu veidu ir dailiausiu liemeniu. Tikrai stebėtinas buvo jos grožis! Prisėdus ant jo lovos krašto ji paniešėjo į dievaitę Velioną¹³⁾, dabojančią besirengiančias iš šio svieto į nežinomą šalį vėles ir bijančią, kad jos nepakliūtų į piktųjų Jodsų¹⁴⁾ nagus.

Daili buvo ši Lietuvos dukra — ji buvo suglobus visus lietuvių gentės skautumus: mėlsvas, kaip ežerų gilmė, akutes, raudonus skruostelius ir vyšnines, tarsi bučiavimui truputį pasiputusias, lupas;

¹²⁾ Kunigas — tai vadas senovės Lietuvos.

¹³⁾ Veliona — tai dievaitė, apveizėtoja mirštančių.

¹⁴⁾ Jodsos — tai piktos dvasios, kurios kankina prasikaltusias dušias.

tiktai drutos juodos kasos, nukritusios ant jos nuogų pečių, tik dvi juodos jos akių lėlės ir antakiai stygavo ją paeinant nuo jūros pakraščiu. Jos išveizdai rods stokavo vientik sparnų, nės teip išrodė, juog tartum ji staigu pasileis drauge su vado dušia skristi ant Anapylio¹⁵⁾. Bet ji nenuskrido — senas kunigas jug neveltui teip brangiai už ją užmokėjo. Jis stipriaus da glaudė ją prie savo šaltos krutinės ir glostinėdams su savo sudžiuvusia ranka jos plaukus meilinosi prie jos, siautė su ja, norėdams ją pabučiuoti.

Užmatęs neprilankumą jo glamonėjimams, meiliai užklausė:

— Mano geguže, kodėl tu liudi? Ar stinga tau ko? Ar mažai tau mano gėrybių, ar mažai tarnų - tarnaičių, ar truksta tau mano saldžių žodelių ir meilaus siantimo? Sakyk man, mano mylimoji! . . .

— Ak, nieko, nieko man nestinga, mano kunige! gana man tavo turtų ir tarnų man užtenka, lygiai kaip ir tavo meilių žodelių. Man ilgu tik be jūros pakraščiu, man stinga tik jūros baltosios bangų ir manojo klevo laivelio.

Akutės jos nuliudo ir ji graudžiu balsu užtraukė dainelę:

Parbėk, laiveli,
Jurėms - maružėms,
Liepų irkleliais,
Šilkų žėgleliais . . .

Baisus kunigo antakiai tarsi truputį suminkštėjo ir su geidulyste veizėdams į baltą, apvalią, lyg nutekintą, krutį savo moters, prabylo:

— Mano aušrele! jug mūsų pyli laiko apkabinęs žydrus Nėris, ant krantų kurio gana laivelį; tu gali suptiesi ant jo bangų ir, kaip žuvėlė, pleskenti vandenyje per kiauras dieneles. Mano širdyt! ko-gi da tau vėl truksta? dėlko tu trunkies nuo manęs, ar-gi aš tau nemalonus?

— Ak, mano tu mylimasis! Nėra čion mano tėvelio, nēr nei mano matušės. Kame mano broleliai? — Ant bangų jūros banguojančios. Kame mano sesutės? — Rutų darželije daineles dainuoja. Ir vėl tyliai ir graudžiai riedo dainelė:

Matuš, matuše,
Matuše mano!
Tu labai toli
Mane išleidai . . .

Kunigas klausėsi šios skundos, bet nemokėjo anos suprasti. Pasitikėdams nuraminti ją meiliais žodeliais, jis pasikėlęs prisiglaudė da labiaus prie jos ir ėmė į ausį jai utaruoti:

— Mano širdelė! Tu nesi jug čion pati viena: mano ranka užstos tau tėvelį, mano narsumas — brolių stoką, o vietoj sesučių Blinda¹⁶⁾ atneš tau gražų sunelį Ginvylaitį, kursai nuo manęs apturės ir mano turtus, ir narsybę, ir garbę. — Prisiglaudė da arčiaus prie jos, o ji, kaip kokia nelaisvė, savo sukaitusią galvelę nuleidė ant plaukotos savo vyro krutinės. Žiburėlis užgeso ir tamsumas, tarsi supykęs, greičiaus užklojo savo sparnais šį pasityčiuojimą iš meilės jausmų, tik stubos kertėse girdėt buvo juokai pradžiugusio Ragučio¹⁷⁾.

¹⁵⁾ Anapylis — tai rojus ant augšto kalno.

¹⁶⁾ Blinda — dievaitė gimdymo, užderos.

¹⁷⁾ Ragutis — dievas paleistuvystės.

Neilgai palaukus, po visą pyli paplito baisus kriokimas, lyg meškos pašautos staugimas — tai išsėjosi kunigs Ginvyla, nuilsęs nuo meilės šnekėsių.

Tuom tarpu laike naktinės tylos prasidengė briedžių odos, kuriomis stubos duris buvo užklotos . . . Tyliai, kaip sapno svajonė, lengvai, kaip ryto migla, praslidavo pro duris moteriškės išveizda ir, pasijutęs už pylies sienų visai liuosa, kaip pabugusi stirnelė, ėmė bėgti į tą pusę, kur link ją traukė jos jauna širdelė, bėgo *ten*, idant prie mylimojo krutinės priglaustis savo galvelę, idant nors ant valandėlės apalpti jo karštame glamonėjime, idant iš jo degančių lupų paragauti meilės saldumo . . . Per samanas ir žoleles, tarsi per persų kilimėlių, bėgo ji girios pakraščiais ir Nėrio krantais teip lengva, kaip dvasia, arba vėlė dangiškoji. Nei taurų baubimo, nei vilkų staugimo ji negirdėjo; bėgdama ji netėmija nei dievaičių šnekėsių, nei žalčių šnypesių, o lygia dalimi nei Nėrio krantų gražumo nei aiškios ir šviesios mėnesienos. Visas jos rupestis buvo tame, kad greičiaus nubėgti prie augšto šakoto ažuolo, prie kurio jos laukė gražusis Brutėnis. Da valandėlę — ir ji bus jau jo globoje!

Vaidila-gi nesijudindamas ir giliai užsimastęs rokavo jau minutes, kuomet pagaliaus jis užmatys šią vienintelę, kuri, kaip Aušra savo spinduoliais, nušvietė visą jo gyvastį, nors drauge ir suteikė jam begalę skausmingų valandų. Še, jau pusnaktis, viskas miega, o jos kaip nēr, teip nēr. Gal girios katins, nušokęs nuo medžio, sudraskė jos širdį, gal luošis, sugriebęs ją į savo mirtingą glėbį, nuvilko ją į savo guolį, gal pagaliaus tas kraugeris tigras, tas baisus kunigas sulaukė ją prie savo patalo. Sugniaužė stipriau kuoką ir jau buvo sumanęs bėgti gelbėtą ją iš nežinomos nelaimės, kaip staigu užgirdo tarsi aiškesnį sausų lapų bruzdesį ir lyg perlužusių šakelių traškesį. Pasilenkė į tą šalį ir vildamos išvysti savo laukiamąją atydžiai klausėsi. Širdis jam tvaksėjo, kaip paukštis sugautas, visas veidas degte degė ir iš nerimaščio ir nežinės visas, kaip apušės lapelis, drebėjo. Ar užmatys jis ją? . . . Staigu prasiskėtė medžio šakos ir ant aikštelės pagal upės krantą pasirodė moteriškė, balta, skaisti, apšviesta mėnulio, kursai, kaip tyčia, išsinėrė iš už debesio, idant pasigėrėti šia puikia išveizda.

Buvo skaisti, kaip dievaitė. Baltai apsitaisius, su paleistomis ant vėjo kasomis, paraudonavus nuo skubaus bėgimo. Jos veidas, da neseniai prie vyro akių apimtas gėdos, neapkęsmo ir sielvartos, dabar liudija šviesiausį jausmų mezginį - baimės, linksmybės ir laimės; jos degančios akutės tarsi labiausiai da pajuodavo, ir visa jos išveizda liudijo begalinį meilės ir liONIO geidimą, o suglaustos jos lupelės tarsi kalbėjo: kur tu, imk mane, aš tavo!

Brutėnis pamatęs šią svaiginančią grožybę, valandėlę stovėjo kaip stabo ištiktas, negalėdamas nuo jos akių atitraukti. Bet tai buvo tik valandėlių, nes štai jau ji prie jo . . . Pagavęs ją į stiprų savo glėbį, jis glaudė ją, pakėlęs, prie savęs, apipildamas jos galvą, kaktą, skruostus ir lūpas tukstančiais liepsnų ir karščių, kaip žarijos, bučiavimų; jinai-gi, apkabinus jo kaklą savo rankelėms, kaip koksai piktas uodas, prikibo prie jo lupų: tame pabučiavime, kuomet širdis apstojo beplakus, o žmogus bedusavęs, kuomet jis nebmato nieko,

jausdams kaip kiekviena gislelė, kiekviena kuno dalelė užsidega šia karščia liepsna, kuri ir degina ir drauge teip saldi, kaip dievų vynas, tame pabučiavime rodėsi gyvastis pasibaigs ir nuleks jau kur ten į amžiną bedugnę.

Atitraukė pagaliaus savo lupas nuo jos lupų ir nubalęs, beveik apsvaigęs, drebančiu balsu sušneko:

— Mano tu balandyte, Vėliute brangioji! Ar tu mane myli?! . . . Tai klausyk — ten žemiaus, ant Šventupės bangų supasi mano laivelis. Eisiva ten! tu jug žvejų duktė — tai supimo nepabijosi. Ranka mano stipri ir iki Mėnuo tretį sykį išeis ant savo sargybos, mudu busiva jau ten, svetimame krašte; šalis-gi ten kita ir kiti papročiai — ten busi manoji ant amžių!

Krūptelėjo visa, jos veidas lyg debesėliu apsidengė, ir tyliau bet tvirtu balsu, atsiliepė:

— Cit, ką kalbi! Kunigas-didis vadas ir baisus kerštininkas. Kai prabus, o neras manęs prie savęs, sukels visą kraštą, išleis pasiuntinius į visas puses, o! net iš pragaro mudu išgaus, ir pirm negu Saulė prisirengs ant atilsio, aš sutreškėsiu ant ugnakuro, o tavo lavonas šunims ant ėdesio liks išmestas. Ak! aš tai nenoriu. Tu manasis, ant amžių manasis, tu čion busi manuoju! Kur pasislėpsiva nuo Ginvylos keršto? Jam pareikalavus, jug patsai Krivė išsiųs su krieule¹⁸⁾ Žvalgonus po visas Lietuvos šalis, iš po žemės tave išraus, apskelbs atskalunu, šventvagių . . . tuomet jug kiekvienas galės tave nugalabinti . . . Ne, neleisiu aš tavęs!

Kaip bematant vėl, kaip pantera, apsikabino apie jo kaklą ir toliaus tuo pačiu balsu uliavo:

— Kunigas nor turėti sunų, didį savo įpėdinį, bet Mėnuo jau tris sykius bardysium buvo Perkuno perkirstas, kaip likau jo pačia, o nėsmu da motina . . . Girdi, nėsmu motina — paantrino da aiškiaus, nerdama savo karštą pažvilgį į jo geidulingas akis ir vyniodamasi apie jį, kaip žaltys; jos dusavimas, verdantis geidulyste, jos tarsi degantieji plaukai kaitino ir degino jam skruostus, kaklą ir visą kuną, bet jis staigu pasitraukė, pastumėjo ją nuo savęs ir dar sykį pilnu persitikrinimo balsu bandė jai įkalbėti, idant bėgti sulygtų. Jis geidė turėti ją, kaip savo, vientik sau; norėjo turėti ją, kaip motiną savo vaikelio ir vadinti ją šiuoni vardu; jis geidė turėti savo sunelį ir priglausti jį prie savo širdies; norėjo turėti proą pasakyti sau: štai esmu pilnu žmogumi, pasielgiau kaip priderėjo, neatsižvelgdams ant tų prietarų, kuriuos nuo senų senovės išrado klatingi Krivaičiai.

Bet Vėliutė bučiavimu uždengė jam lupas, neduodama toliaus kalbėti ir paskui pati ašarodama graudžiai uturavo:

— Kunigas nor sunų turėti. Jeigu netapsiu motina, tai pirm negu ateis Ilgosios¹⁹⁾ šventės, išsiųs mane į kokią nors tolymąją šventinycią ir ten pašvęs į vaidilytes! Ne! Manęs tu nemyli! ne, ne . . . ir pasitraukus nuo jojo, parpuolus ant žemės da graudžiau verkti pradėjo.

¹⁸⁾ krieulė, arba krivulė — tai lazda, kurią Krivė davinėjo pasiuntiniams, kaip savo valdžios ženklą.

¹⁹⁾ Ilgosios šventės — tai rudens šventės lietuvių stambeldžių.

Ak, ašaros mylimosios, ko jos tik nepergali?! Priklaupęs pagal ją, vaidila glausdams ir glamonėdams ją ėmė bučiavimais jos ašaras tildyti. Jinai vėl pradėjo glaustiesi prie jo ir meilingai jam uturavo:

— Mano Brutėni, mano mylimasis! Ar-gi čion tau negerai? Kas-vakar jug atbėgu čion prie tavęs, aukaudama tau visas mano jaunystės dovanas, visus mano jausmus, bėgu prie tavęs, trokšdama numalšinti sopulį, kursai graužia mano širdį, nuraminti neapkęsmą, kursai drasko mano krutinę; bėgu čion prie tavęs, kad bučiavimais nuvaikyti debesėlius nuo tavo veido, kad savo meilavimais nuraminti tavo dušią, visokius smugius kenciančią.

Ir kaip kokia katytė, meilavosi prie jo Vėliutė, svaigindama jį savo žodeliais, tarsi žydinčių kvietkų kvepalais.

— Noriu turėti sunų, girdi? Lazdinės²⁰⁾ mudviem paklojo iš samanų ir žolynų puikiausį guolį, o senas ažuolas pridengia mudu savo lapais, kaip koku uždangalu — tęsė Vėliutė, jį bebučiuodama, o krutinė jos bangavo nuo gilaus dusavimo.

Šiuomi bučiavimu rods atidavė jam visą savo esybę: jis jautė, juog jo gyslose bėga jos kraujas, juog jo širdyje plasta jos širdis, juog jos ugnis degina jo kuną ir, tarsi elektros žiežerkėlės, lakioja po visą jo kuną, temdo jo akis, stabdo jo protavimą . . . Suspaudė ją savo glėbyje . . . Viskas nutilo . . . Kasžinkas medžių lapuose sušlamėjo — tai nusileidė balandėlių poris, kuris nešė Mildos²¹⁾ oro vežimėlį, o Mėnuo sidabrinis, debesį praskėtęs, su pavydu pažiūrėjo ažuolo link, bet susigėdęs veikiai vėl už debesų pasislėpė.

Nuo šio laiko vaidila tankiai ažuolą lankė, ir Mėnuo dažnai budavo priverstas už debesų slėptis . . .

III.

Praslinko amžiaus pusė. Augštą Krivės priderystę jau seniai pildo Brutėnis: ans skelbia dievų nutarimus, baudžia kaltininkus ir ant ugnakurų kurena ištvirkusias pačias, o jų numylėtinius ėdesini šunims blaškinėja. Galingas buvo savo galybėje, teisingas nusprendimuose, visai šventu! Patsai jaunas Ginvyłaitis augštai jį guodojo ir svarbesniose gyvenimo valandose šio galingo ir protingo Krivės rodos klausdavo.

Skaisti ir šilta rudens diena. Laukų darbai jau atlikti. Visose grįčiose žmonės darė ypatingą alų žembarį²²⁾, laukdami didžiai linksmos šventės Žemininko, kuriam pirmus savo rinkliavos vaisius jie buvo pripratę aukauti. Šimet visas kraštas linksminosi, nes šis dievaitis-globėjas duosningais vaisiais juos apdovanojo.

Bet staingai nuo vakarų parbėgo liudni ir baisi naujiena: atsi-grudę kryževiviai sėja ugnį, myrį ir amžiną Lietuvai pragaištį. Mintįs apie linksminimąsi pražuvo lygiai, kaip žuvo ir skaistų Lietuvos sunų ir dukterų veidėliai; debesįs užgriuvo ant skaistaus Lietuvos dangaus, o jos girių tankumynai pradėjo užti sunkiai vaitodami ir dėjuodami; juodvarniai baisiai krankdami pulkais lėkė į vakarus link, iš kur

²⁰⁾ Lazdinės — pakrumičių dievaitės.

²¹⁾ Milda — tai meilės dievaitė.

²²⁾ alus žembaris — ypatingas alus, kurį žmonės darė ant švenčių Žemininko, įvą dievaičio.

naktimis baisi, lyg krauju papludusi Aušra — ugnelė baugina visus žmones. Kas tik galėjo, bėgo iš savo sodybos: seneliai, moteriškės ir vaikai bėgo pasislėptų į girių tankumynus, nešdami su savim, kas ką tik sučiupęs, o kas mokėjo pakelti bardišų arba saidoką, skubinosi į gojų, kame paties Krivės paskirtas vadas turėjo juos vesti į kovą, ant mirtingos puotos su užgriuvusia kryžievių gauja.

Ant šventos gojaus aikštės kareivių minios susidrumė; visų jų akys buvo į šventinycios uždarytas duris atkreiptos, nes iš ten turėjo pasirodyti patsai Krivė, kursai, sukrovęs dieviui Kovui prideringas aukas, turėjo šio žygio likimą apskelbti ir vadą jiems aprinkti. Pagaliaus durų uždangalas prasiskėtė, ir puiki ir šviesi Krivės išveizda prieš minias pasirodė.

Apsiauptas skaitlingų vaidilų Krivė išlengvo žengė pirmyn ir, prisiartinęs prie didžio ugnakuro, ant garbės karės dieviui sukrauto, išlengvo pasikėlė ant paties jo viršaus ir, pasirėmęs ant savo išlenktos lazdos, kurią kaip ženklą savo galybės, nešiojosi su savim, žvilktelėjo aplink. Valandėle stovėjo, norėdams atsikvėpti nuo augsto lipimo. Puikiai išrodė savo ilgoj baltoj lininėj guncioj, apjuostas keletą dešimčių kartų apie liemenį tokia-pat juosta; ant galvos turėjo užsidėjęs kasninkuotą ilgą ir smailią kepuraitę, burštinu apdabintą, iš po kurios leidos jam ant piečių ilgi balti, kaip pienas, plaukai, o balta lyg sniegas jo barzda sklaidėsi jam net iki juostai. Pakėlęs galvą, veizėjo į minias tarytum kokia nors dangiškoji dvasia, tarytum koks dievaitis, ant žemės nusileidęs, išbugusią liaudį baisyj valandoj sudrutintų ir jai viltį ir galingumą įkvėptų. Teip stovėjo, prilaikydams su viena ranka lazda, bet staigu su kita pakėlė augštyn Perkuno stovylėlį ir stipriū, nors ir drebančiu balsu, pratarė:

— Žmonės, mano jūs žmonės! Didi jūsų nusidėjimai, baisi jūsų nuodemė, nes štai geradėjingi dievai nuo jūsų nusigrėžia; rustaudami ant jūsų kasžinkur nuėję nuo jūsų pasislėpė. Galingas šit yra Perkunas Kovas²³⁾ ir bausis yra pyktis, vienok da baisesnis jo kerštas. Nuo šiaurės iki pietų, nuo rytų šalies iki vakarų pašėlęs Kryžievis jūsų žemę ištremis, jūsų sodibas, kaimus ir miestelius sudegīs, jums mantą jūsų išplės, jūsų pačias, dukteris ir seseris sudarkys ir išjojusius į karužę visus iškapos; tukstančiai žmonių pateks į vergiją, ir jo šventvagiška ranka nesidrovės, pasiekus ir šventinycią, ir jos dvasiškiją nugalabinti!

Baisus aimanavimas ir vaitojimas išsiveržė iš krutinės šio keleto tukstančių žmonių; su klyksmu parpuola visi ant žemės prieš šį baisų skelbimą, kursai kaip trenksmas paties Perkuno, rodėsi viską ant žemės sunaikšias.

Valandėlei praslinkus, Krivė šaukia da balsiau:

— Baisus yra dievų pyktis, bet ir kaltybė jūsų ir-gi baisi! Žmonės aukas visai užmiršta, pusės išplėstų nuo priešų turtų vadai dievams nebeatlygin, aukurų ugnelės vaidilaitės jau nebesergsta, savo bočių svetingumo visi nebeužlaiko; dėlto ir dievų kerštas lygus yra jūsų begaliniam išgverimui. Artinas baisi karė, užgrius ant viso krašto marai, badas ir begalinė kaitra; kas išliks nuo kirčio kryžievių bar-

²³⁾ Perkunas Kovas — karės dievas.

dyšiaus arba jų vergijos, tas atras savo galą baisiose kančiose, maro ar bado naguose ir pagaliaus liks pakirstu aštria piktosios Giltinės dalgiu . . .

Balsas jo ėjo vis garsyn, beveik trenkė, o jo išveizda tarsi augo, didinosi . . . Apsvaigusieji žmonės balsiai klykė ir iš gailėsčio už savo nusidėjimus draskė rankomis suplotą žemę, o Krivė da smarčiau šaukė:

— Baisus yra dievų pyktis, vienok ir susimylėjimas jų didis! Nėra kaltės, kurios aukomis nebutų galima permelsti. Didis pyktis, baisus atkeršijimas, už tai ir ankavimas tur buti didis! Pranašavimo knygoj amžinasis Pramžius²⁴) skelbia jums savo valią, juog, aukai išsipildžius, garsus vadas Hurda Ginvylaitis trauks drauge su jumis į laimingą karę, nes užrustintų dievų permeldimui patsai Krivė Brutėnis sudegs čion ant ugnakuro!

Iš baimės ir didžio skausmo pasikėlė da didesnis klyksmas; visa žemė tarsi patvino vienu verksmu.

— Žmonės, jūs mano žmonės! — kalbėjo lėniaus jau, ir saldus jo balsas, tarsi balsas verkiančios stygos, liejosi į žmonių širdį, — norėdami išmelsti dievų mylistą, su nužeminta ir gailėstinga širdžia atiduokit jiems priderančią garbę, gyvenkite tarp savęs mandagiai, viežlybai, gailėkitės už savo nusidėjimus ir ginkite nuo priešų užpuolimo savo šventinyčias, o dievai mielaširdingieji nukreips nuo jūsų baisią ranką savo pagiežos ir uždės bausmę savo ant priešų jūsų, kuriuos ir pergalsite Ginvylaičiui vadovaujant . . .

Paskui veizėdams į dangų, stipriu ir garsiu balsu suriko:

— Kove-Perkune! už nuodėmės žmonių, permeldimui tavo baisaus pykčio priimk šią kuno auką tarno tavo! Teip ištaręs, išskėlė ugnį ir ugnakurą pakurė.

Liepsna smagiai apėmė sausas pušines malkas ir Krivė paskendodumuose. Žmonės persigandę stebėjosi, tai matydami, ir tuoj visi nulenkė galvas prieš dievų didybę, o jų lupos tyliai šnabzdėjo:

„Didis yra dievas Perkunas ir šventas jo tarnas Brutėnis!“

Pabaiga.

Vasaros naktis.

Parašė S. R.

Tyli, šilta vasaros naktis, kaip vakar ir kaip prieš dešimts, šimtą tukstantį metų . . . Tyli vasaros naktis — visados tokia pat! . . . Teip pasilsio įieškodamas žiurėjo anuomet Persų kareivis Cyruso pulkuose į tą pačią tamsią, pilną blizgančių, neatspėjamų svietų tolybę . . .

Teip anąsyk pirmai Lietuvos mergelei užsimaščius miškas šnabzdėjo tuos pačius žodžius į ausį . . .

Tyli vasaros naktis — visados tokia pat, bet žmogaus širdis?! . . .

Žmogaus širdis ne vienodai muša tyliose vasaros naktyse: Tai blaškos ji, lyg sugautas paukštelis, tai plaka ramiai, išlengvo . . . Ak blaškies jau teip ir manoji! . . . Bet šianakt teip gražu aplink, . . . tyla gili,

²⁴) Pramžius — dievas pranašavimo, vyriausias dievas, dievų dievas.

nepertaukiama jokių atbalsiu, viešpatauja ant žemės . . . Žali medžiai užsnudo, net apušėlių lapai nebedreba . . . Viskas, viskas miega, — o ta tyla, lyg vienas atsiduksėjimas iš milijonų krutinių, gyvenančių pasaulėj'. Per dangų rieda pilnasis mėnuo. Jo mėlsva švelni šviesa apipila žemę ir tarsi viską sulyginti stengias: sulieja į vienybę aštrius konturus, sulygina varsas, lyg minkštu, plonu, tiuliu užkloja visą pasaulę . . .

Ir mano širdis ramina, muša vis lengviau ir lengviau. Duša, lyg peteliškė savo uždanga, pameta skausmus ir pritaria tai ramybei, išsilieja toj' tylioj' gamtoj', jausdama jos dalele esanti. Ten, žemai, ežero bangose mėnuo audžia aukso vieškelį . . . vieškelis tas spindi ir eina tolyn, tolyn į nepabaigiamą erdvę. Ir rodosi man, juog aš tuo vieškeliu einu, einu ten, kur nieks negrįžta — į pergyventą gyvenimo dalį . . . Ir aplinku teip pat gražu: naktis šilta, šviesi . . . Kas-žin kur tankumynuose verkia, juokiasi ir švilpauja, lakštingalas . . . Einame plačiu vieškeliu, kurs lyg kaspinas baltuoja prieš mus: aš, mama, sesuo ir dar burelis pažįstamų . . . Iš abiejų šalių svyruoja išlengvo jauni rugiai, grioviuose šen ir ten blizga smulkūs žiedeliai . . . Nežiuriu į žiedus, neklausaus lakštingalo: išmeigiu akis į tolybę, o ausimis gaudau ratų pažįstamą barškėjimą, nes einame brolyčio pasitikti, kurs kartu su tėveliu grįžta iš netolimo miesto, pabaigęs ekzamenus į gimnaziją. Jau pirm dviejų nedėlių išleidome jį pirmon kliason išduoti ir mokintiniu palikti . . . Einame vis pirmyn; draugystė mūsų šnekasi, juokuoja . . . O man neramu: ar pasisekė eksamenai? Ar priėmė jį? Gal jis dabar, nabagutis, labai nuliudęs . . . O, Pefika išduos, žinoma! kam-gi išduoti, kad ne jam, tam mano išmintėliui?! —

Subarškėjo kas-žin kas iš tolo . . . Važiuoja, važiuoja! . . .

Ne bėgu, lekiu . . . Štai jau suspindėjo pakinktai, užjuodavo mūsų narsus žirgeliai . . . šaukiu: Pefika!

Sustojo . . . Prišokau prie vežimo . . . ant galvos brolyčio blizga maži balti lapeliai . . . Ak, tai išdavė! Dėkui Dievui!

Išokau į ratus, apkabinau mano mieliausiąjį, bučiavau, juokiaus . . . O jis, kaip gimnazijos mokintinis, stengėsi būti rimtu ir nenustoti savo rimumo.

— Ar gerai pasisekė, Pefika? Ar sunku buvo?

— Didis čia daiktas! suvisu ne sunku! Gerai viską pasakiau . . . Jug sakiau išvažiuodamas, juog išduosiu: tai ko teip džiaugies dabar? Iš aritmetikos parašė man ant lentos sunešti tokius didelius skaitlius, kokių dar nemačiau. Tai aš tiesiai ir sakau: „to dar nesimokinau!“ Mokintojas nusišypsojo ir parašė mažesnius — padalijau gerai!

Susėdome visi į vežimą, kur kam pakliuvo. Aš tik ne paleidau savo vietos gret Pefiko: apsikabinusi jį klausinėjau vis, džiaugiaus ir žurėjau . . . Jug per dvi savaitis nesimatėme! Pirmą sykį teip ilgai! O jis buvo man saulė . . . ir be jo, kaip be saulės, liudnu man buvo, tamsu ir šalt' . . . O jo juodos akytės spindėjo iš džiaugsmo, kad pasakėjo mums apie eksamenus, apie didelį miestą, naują kepurę ir drangus . . . O akyse tėvų spindėjo laimės ašaros . . . o aš jutau, juog teip laiminga nebuvau dar iki šiol . . .

Lakštingalas raudėjo gailingai tankumynuose . . . mėnuo baigė savo kelią ant dangaus, — o aš dar su brolyčiu šnekėjau, žiurinėjau jo knygas, sąsiuvas; iš vienos iškrito mažas popierėlis, paėmiau jį, pa-

žiurėjau, Pefika paraudo. — Ek, čia teip sau! rašinėjau neturėdams ką veikt, — ką čia skaityt?! Ne klausiau, išvyniojau popierėlį ir perskaičiau!

„Amžinas lakštelis.

Pastuju į gimnaziją, ir nors nežinau kas butų, nepriimsiu stačiatikystės. Iš visų spėkų stengsiuos buti mielu visiems, o ypač mamai ir tėveliui!“

Ak, matau, tebematau dar dabar didžias nelygias raides „amžinojo lakštelio.“ Matau savo Pefiką sėdintį priešais manęs, jo juodas akytes su ilgais užrietais blakstienais, naują bliuzę su blizgančiu diržu . . . Po savo pirštų jaučiu aksomą jo tamsių, trumpai nukirptų plaukelių . . . kaip aš laiminga! Jis mano laimė, mano viltis ir meilė! . . .

* * *

Ant dangaus užsidegė žvaigždėlės: iš pradžios viena, paskui antra ir trečia, paskui . . . kas-gi jas suskaitytų?! Visos jos atsimuša dailiame ežero paviršiuje . . . Ir rodosi mums, juog lekiame per orą, turėdami vieną dangų ant savęs, o antrąjį po savim; ištikrųjų-gi grįžtame ant laivo iš ežero galo, kur brolytis bučių pastatė žuvims gaudyti. Sėdžiu gale laivo, o priešais mane brolytis darbuojasi su irklais . . . Jau jis dabar ne tas mažas vaikelis, kurs kreivomis raidėmis rašė „amžinąjį lakštelį.“ Augštas, laibas, tiesus lyg nondrė jo stuomuo, gracijoziskai išsilenkia stumdamas laivą, balta kepurė su sidabro lapeliais teip dailiai laikos ant jo gražios galvos . . . tik akįs tos juodos lyg naktis, didžios akįs, vis teip pat gražios, teip pat liudnos, tartum įsižiūrėjusios į kokias užpasaules . . .

— Maryte, ar tu snaudi, ar matai, kaip čia gražu aplinkui, a? — užklausė jis umai.

— Matau ir stebiuos . . . užtai nesiskubink namon . . . Pefika, jug turėsime butinai laivą, kaip gyvesime Gireliuose?

— Žinoma! Paklausk tiktai, kaip gerai bus: pabaigsiu už metų gymnaziją, paskui technologiją, gausiu tuojau vietą, nes p. G. prižadėjo duoti . . . Ten daug moka . . . gyvensiu sau labai prastai, krausiu pinigūs, kaip galėdamas. Per kelerius metus sukrausiu kelioliką tukstančių, — ir tada — sudie! Atvažiuosiu čia į Girelius ir pradėsiu gaspadoraut . . . Be pinigų negalima, butinai reikia pirmiau sukrauti. Jug reikia ir skolas išmokėti ir gaspadorystę uždėti . . . Pastatysme ordinarėikams tokius namus, kaip žadėjome. Negyves jie pas mus, kaip kitur, po kelias šeimynas vienoj triboj . . . Pamatysime, ar vogs jų vaikai dvaro obuolus, kaip pasodinsime kiekvienam sodnelį prie triobos . . .

— Pefika, aš vaikus tuos jug mokįsiu . . . Nevogs, pamatysi!

— Mamai įtaisysime gražų kamarėlį, užganėdysme visus jos norus. Nereikės jai rupintis daugiau . . . sėdės sau, kaip Dievo užpečkyj . . . Tik tu, Maryte, žiurėk, gaspadorauk gerai! kad visko butų! O iš savo bičių turi man butinai duoti medaus kiek norėsiu! Tą sąlygą statau iš kalno . . .

— O ar nupirksi man arklį ir balną?

— Žinoma . . . nupirksi, gražų, jodinėsime tankiai, pirksiu tau juodą žirgelį, jug juoduosius už vis mėgsti . . .

— O kaip bus, kaip apsivesi kada? Reiks man tada keliauti šalin, a Pefika?

— Na, to nebus, nebijok! Kam man dar ta pati? Gerai man bus su tavim sesyte!

— Ak, brolyti, koks tu geras, kaip aš tave myliu! Tai laimė bus gyventi su tavim!

Širdis nesiliovė krutinėj', pripildė ją meilė brolyčio. Pasilenkiau pirmyn ir padėjau galvą jam ant kelių.

Kelkis, Maryte! Noriu greičiau davyžiuoti... rytoj' reik anksti atsikelti ant medžioklės . . .

Neklausiau. Ir umai apipylė man veidą vandens lašai teip, juog, pašokau augšty. O jis juokdamos ėmė irti laivą iš visų spėkų. Susiraukusi iš piktumo žiūrėjau į dangų stengdamos ne susitikti su jo akimis, nes jutau, juog buvo jos į mane įsmeigtos. Lupos man drebėjo nuosulaikyto juoksmo . . . Valandėlę plaukėme tylėdami . . .

— Ar žvaigždes skaitai? Ėt, tai blogas man ženklas: kokia-gi tu busi šeiminingė, kad pradėjai užsiiminėti astronomija?!

— Galiu ne buti, jei nenori!

— Oho! O kas bus su arkliu ir balnu? O kas man medaus duos, Maryte?

Vis dar susiturdavau nesijuokusi ir žiūrėjau į šalį. O jis pametė irklus, paėmė abiem rankom mano galvą ir apsuko veidą ant savės . . . Ilgai sulaukomas juoksmas išsiliejo su visa spēka . . .

— Ak tu Pefika! Mieliausias tu mano!!

Šikšnotsparniai buriais lakiojo ant musų, teip žemai, juog kartais rodėsi, tuo' tuo' įsivėlė į plaukus . . . Nuo ežero krantų kilo lengva balta migla; pamažu užklojo ji medžius, kalnus ir pievas — ir rodėsi, juog turime prieš save plačią begalinę jurę . . .

Ir vėl naktis . . . Ant mažo kalnelio žydi rezetos, kvepi žirniukai, blizga baltos levkonijos . . . O po tų žiedelių guli mano laimė, mano viltis ir meilė — mano Pefika! . . . Ant dangaus mėnuo ir žvaigždės, naktis tyli ir šilta, kaip vakar, prieš dešimtį simtą, tukstantį metų . . .

Tyli vasaros naktis — visados tokia pat, bet žmogaus širdis?! . . .

Korespondencijos.

Vilnius. Rėdytoju Vilniaus dijecezijos liko paskirtas klebonas Aušros Vartų pralotas Pronckevyčia arba Pronckunas. Lietuviškai vos tik keletą žodžių temoka. Šis kunigas jau nuo keliolikos metų sėdi prie šiltos vietelės, garsiausios mūsų krašto stebuklingos Panelės Švenčiausios. Žmonės kalba, juog sėdėdams ant teip geros vietelės, klebonas sukrovęs jau ne vieną kraitį savo seserims ir teip jau pilnokai papildęs savo kišenės. Žmogus tai gana bailus, niekuo neatsižymįs, apart skanių puotų, kurias mėgdavo duoti buvusiems dvasiškijos vadovams ir tuo mokėdavo juos ant savo pusės pritraukti. Dabar pasiliko dijecezijos vadovu. Sulyg jo budo ir silpnos dvasios mažai ką gero tegalima laukti nuo šio ganytojaus. Priešingai, savo nuolaukumu prieš valdžią jis gal suteikti dijecezijai daugiau vargo, negu tikro dvasios pastiprinimo. Jau nuo pat pradžios pasirodė ramiu taikintoju drąsesniu

kunigų. Kaip jau buvo rašyta*), Vilniaus gubernatorius negalėjo įveikti išvarty iš Vilniaus kun. Klepackio ir paliko šį vargą savo vietininkui. Tas, susilaukęs dijecezijos rėdytojaus, kreipėsi prie jo, patardams paliepti šiam kunigui išvažiuoti. Pasišnekėt apie šį reikalą buvo nuvykęs pral. Pronckunas prie gubernatoriaus vietininko Baliasno. Baliasny meldė rėdytojaus pranešti kun. Klepackui jo gailėstį, kad negal patsai pas jį apsilankyti, nes sergas, ir reikalavo, kad į tris savaites kunigas Klepackis išvažiuotų. Pronckunas pasiūkė Klepackį, norėjo įkalbėti, idant šis išpildytų gubernatoriaus vietininko reikalavimą; bet tas nesutiko nė ant rėdytojaus reikalavimo. Jis nurašė pas patį carą meldimą, kame prašo pasakyti, už ką jį apkaltina; jeigu apkaltinimas teisingas esąs, tai jis pasiduosiąs kokiai-norint bausmei. Nuo caro kanceliarijos jau perėjo atsakymas, kad prašymas šio kunigo tapo pavestas pažiūrėt ministruvi vidaus dalykų. Kas iš to bus, da nežinia, bet iš pasielgimo praloto Pronckuno jau regime, kad jis negina savo kunigų, bet jie patįs jau jieskosi savo tiesų. *P-tis.*

Iš Vilniaus valdybos. Senovės paminklai. Iš senovės paminklų Vilniaus valdyboj ypač dažnai yra aplankomi Trakų rumo griuvėsiai. Kiekvienam iš aplankusių tuos griuvėjus gerai yra žinomas liudnas jų padėjimas. Prancuzų keleivis *Gilbert de Lannoy* (pradžioje XV amž.), aprašydamas Trakų rumą, minėjo apie 12 paveikslų sienose, kurių nė ženklo dabar jau, galima sakyti, nebėra! Vienoj tik vietoj ant sienos vos-vos žymu, kad kokio paveikslu buta. Laikas, oras ir žmonės — visi tuos murus dildė, naikino . . .

Trakų miestiečiai — kaip rašo p. A. R. Z. iš Vilniaus į *Kraj* Nr. 24 š. m. — žiemos laike važinėdavo ežero ledu ant salos, kur yra rumo griuvėsiai, ir tenai išsikirsdavo savo reikalams plytų iš apatinių rumo sienų; to dėlei kai-kurios sienos per 2 mastu nuo žemės suplonėjo per pusę ir gali išvirsti . . .

Bet štai — rašo toje-pat vietoje p. A. R. Z. — atsirado išgelbėtojas. Likimas susimylėjo. Žinomas archeologas p. V. Šukevičius iš Lydos pav. nusinuomojo nuo Trakų magistrato rumo salą ant 12 metų už metinį mokesį po 5 r. P. Šuk—s pagal suderėjimą prižada: Vytauto bokštą (ant salos kranto nuo miesto pusės) apjuosti ir suveržti geležiniais storais lankais, o skyles užlieti cementu; toliaus, užlaikyti ir kitus rumo murus ir užlieti kur reikia sienų nugaras ir skyles tam tikra medega. Ant salos bus nuolatinis sargas murams sergėti. Jam bus pastatytas ant salos medinis namelis. Nuo aplankytojų — svečių (trakiečiai nieko nemoka) p. Šuk—s galės rinkti po 5 k. nuo ypotos užlaikymui rumo liekanų.

Laukia globos dar ir kiti senovės mūsų paminklai Vilniaus valdyboj, k. a. Lydos, Krevo, Medininkų ir k. murų liekanos. Gal kas ilgainiui ir jas įžvelgs. *J. M—tas.*

— Petrinės ir lietuvystė Vilniuje. Per Petrinės susivažiuoja į Vilnių labai daug žmonių iš įvairių kampų. Susirenka jie prie šv. Petro bažnyčios, kame yra laikomi tame laike šv. Petro atlaidai. Anais metais, kada dar gyvesni buvo tarp žmonių senovės laikų padavimai-palaikai, susirinkdavę lietuviai tame-pat laike Anta-

*) Žr. „Varpą“ Nr. 8 — „Yvairūs atbalsiai“.

kalnyje — kame dabar šv. Petro bažnyčia — ir, vaikščiodami po girią, kuri ir dabar dar tebeauga, dainuodavę („Litwa“ przez L. z Pok.) įvairias dainas, žaiddavę įvairius žaislus, šokdavę savotiškus senovės šokius — švėsdavę savo senų-senovės šventę . . . Dabar apie tą visa nė nebeišgirsi. Susivažiuoja žmonės, kaip paprasta, ant atlaidų: vieni atsiveža ką-ne-ką parduoti, kiti atvažiuoja pasipirktų, treči ir ketvirti pasimelsti, pasigerti — pasilinksminti (kitaip kaip nebemoka jau linksmintis! . . .), paskandinti vargo kirminą . . .

Tai-gi atsiveža viens-kits, važiuodamas į atlaidus, šį-tą ir parduoti.

Per Antakalnio prekymetį — rašo p. A. R. Z. į *Kraj* Nr. 27 š. m. — galima pamatyti daugiausiai naminių išdarbių, ypač storių lininių ir pusvilninių audeklų, pavidale čerkasų. Daugiausiai yra perkamos lininės margos drobės, neišpasakytai stiprios ir pigios, darbas sodžiaus moteriškių iš šiaurinių Viln. vald. paviety. Per tą prekymetį patogiausiai galima prisžiūrėti etnografiškiems valdybos gaivalams. Įvairūs liaudies apdarai, kalba: lenkiška, lietuviška, baltarusiška. Nuo Sirvintų žmonės („*chłopi*“) kalba dailiai lenkiškai*); žmonių, kalbančių lietuviškai, daugiau, negu — baltarusiškai.

Girdint — sako toliaus p. A. R. Z. — tiek dar lietuviškai kalbančių žmonių, atvažiuojančių į Vilnių ant švenčių ir su reikalais, ir žinant, juog pačiame Vilniuje susirinks apie 2000 tarnų, vežėjų, sargų ir kareivių, kalbančių lietuviškai ir maža tesuprantančių kitaip kaip, visai teisingu išrodo reikalavimas vietinių lietuvių inteligentų paskirti lietuviams bažnyčia, kurioje pamokslai, priedinės dievmaldystės ir giesmės būtų atliekamos lietuviškoje kalboje.

J. M—tas.

Iš Trakų pav. „Varpo“ Nr. 9 1901 metų tapo patalpinta korespondencija, kur autorius rašydamas apie jauną ukininką-tepliorių Pranciškų Zikų ir jo teplioriską trinsą Dersuniškių bažnyčioje, praleido per užmiršimą, ar, kas tikriausia, per nežinojimą aprašyti dar vieną Zikaus darbą, apie kurį aš nors trumpai pabrėžti laikau sau už pareigą.

Minėtas Zikus, apart minėtų tepliorystės darbų, toje-pat bažnyčioje padarė iš medžio tuomet gan puikiai ir didįjį altorių geram gotiškam stiliuje, kurs daug jai priduoja gražumo. O padarė tai niekur ir niekad nesimokinės pramonės išrėžinėjimo ir išdrožinėjimo, lygiai kaip ir tepliorystės; neturėjo nė tam tikro pavyzdžio, nė tam tikrų darbo įrankių, kaip tik: peilį, kirvį, kaltą ir gražtelį, t. y. paprastus sodžiaus dalydės įrankius. Jo mokinioju ir mokykla yra tik didis akyvumas ir prigimtas neišpasakytas gabumas prie viso to, kas yra — artistiška ir gražu . . . Stebėtina, neįtikėtina dovana! . . . O kas būtų, jei prie tokios jo dovanos prisidėtų dar tam tikra mokslo šviesa?!

Gerulis.

Iš Latvijos. Latviai ir jų prilygimas prie lietuvių. *Kraj*us Nr. 28 patalpino labai simpatiską p. Brun'o rašytą korespondenciją „*Z nad Baltyku*“ apie latvius. Tikiuos, kad nebus pro šalį padavus čia jos turinį.

*) bet ten, regis, gana dailiai dar kalba ir lietuviškai. *J. M.*

Septyni šimtai metų praslino jau, kaip vokiečiai apsigyveno ant Dauguvos kraštų ir valdo Pabaltmarį. Daug jie padarė tam kraštui ir nemaža pakėlė ukę, prekybą, amatą. Pernykštė paroda Rygoje puikiausiai tai parodė. Daug jie padarė tame krašte, bet viską darydami darė vien tik sau. Į vietinius žmones jie žiūrėjo vien tik kaip į įrankius ir tarnus, kurie jiems privalo tarnauti. Na ir engė juos be mielaširdystės! Jei atliuosavimas liaudies įvyko čionais ankščiau (1817—1819 m.), tai ne dėl kokių augštesnių jausmų, bet vien tik dėl gudrybės pačių vokiečių: bežemė, nors ir liuosa, liaudis turėjo vėl grįžti pas ponus arba gerai užmokėti už branginamą žemę. Daugybė pirkusių žemę turėjo ją apleisti, neišgalėdama išsimokėti . . .

Valdžia, tiesdarystė, mokslavietės — viskas buvo vokiečių rankose. Tik nuo paskutinių reformų liaudis pasijuto stipresnė ir pasiryžo būtinai numesti nuo savo sprando prispaudėjų jungą. Prie luominių neapykantų prisidėjo ir tautiški jausmai . . . Ir liaudis be mažo ko jau savo padarė. Dar kiek laiko, o vokiečiai turės užleisti latviams pirmą vietą. Persitikrinimas apie savo spēką sužadino latviuose naujus reikalavimus, — reikalavimus pritingkamų tiesų savo kalbai. Pirmą latvių, pamėginęs kiek mokslo, mesdavo savo kalbą ir pastodavo vokiečių. Šiandien kitaip. Latvių raštenybė žymiai auga. Latviški laikraščiai yra kuo-plačiausiai prasiplatinę, labiau už vokiškus. Yra parakvijų sodžiuose, kur ateina 150—200 egz. žmonių laikraščių.

„Tautiški latvių geidavimai daro įtekme — sako p. Brun'as — ir ant lietuvių, apsigyvenusių Pabaltmaryje. Rygoj laiks nuo laiko taiso jie teatrus, Mintaujoje šių metų pradžioje užsimezgė lietuviška „Susišelpiamoji Draugystė“, turinti jau apie 100 sąnarių, daugiausiai iš inteligentų. Paniekinimas, kurį latviai pirma jautė dėl „tamsių“ lietuvių, matomai nyksta, o simpatijos tų dviejų broliškių giminių auga kaskart. Dabar „Baltijas Wehstnesis“ spausdina savo feljetonuose geografiškai-istoriškai-etnografišką tyrinėjimą apie Lietuvą ir Žemaitiją, kurs be abejonės pakels lietuvių latvio akyse.“

Savo keliu vertėtų ir mums lietuviams arčiaus susipažinti su latviais, jų kultūros vaisiais, jų laikraščiais ir laiks nuo laiko informuoti mūsų skaitytojus. Tikiuos, juog jie (latviai) iš savo pusės, pradėję tėmytis mūsų gyvenimui, nesiduos kitiems tame dalyke pralenkti, o tuokart ryšys tarp latvių ir lietuvių iš tikro sustiprėtų. Ir tai būtų su nauda — ir vieniems ir antriems.

J. M—tas.

Peterburgas. Nr. 6 „Varpo“ skaitome korespondenciją iš Peterburgo, kurioje tapo iš dalies primintas visuotinis pavasarinis susirinkimas „St. Peterburgo Lietuvių Susišelpiamosios D-jos“ sąnarių. Sakau: „iš dalies“, nes tos korespondencijos siekis aiškiai yra matomas visai kitas. Buvęs pats ant minėto susirinkimo ir kuogeriausiai įsitėmyjęs visą jo bėgi, negaliu iškęsti neatkreipęs atydos ant neteisingo išguldymo minėtojo susirinkimo bėgio, o labiausiai ant to, kad ta korespondencija, vos tik primindama apie susirinkimą, pašvęsta vien ypatiškam iškaneveikimui atskirų ypatų (žiurėk jų pilnus vardus ir pavardes šalip inicialų kitų primintų ypatų).

Neliesdamas susirinkimo programo ir nesiimdamas plačiai aprašinėti patilpusių jame klausimų ir jų išrišimo, ganėdinsiuosi paaiškinimu pajudinto klausimo apie išrinkimą į Rėdystės sąnarius ponas Š-iaus (dėl atskirimo, prie initialo Š. rašau jo pavardės galunę, nes į Rėdystę tapo išrinktas ir p. Š-lis). Teisybė, išrinkus tą p. Š-čių į Rėdystę, daugumas buvusių susirinkime sąnarių, arčiaus žinančių p. Š-čių ir suprantančių jo visus darbus ir siekius, užprotestavo jo išrinkimui, pasiremdami ant tikrų motyvų kaip ir primindami apie jų prašalinimą praėjusiuose metuose nuo sekreterystės teipo ir jo „veiklumą“, esant jam Revizijos Komisijoj, kada jis ir-gi nieko gero nenuveikė nieko neišmanydamas skaitlių ir knygų tikrinimo dalykuose; bet jokių baisyų žodžių, kuriais pasibaigino ir kitus nor nugandinti p. Stribliaus Sunus savo aprašyme, sulygindamas juos su ugnimi, tvanu ir kitomis stichijų spėkomis, nebuvo tarta. Daugumas šaukė tikt: „Nereik Š-čiaus, išmest jį iš D-jos, nuo jo visko galima tiketies ir sulaukti! — Keletas vyrų (daug daugiau, negu nurodyta korespondencijoj) be jokio šaukimo ir ne citavojamais korespondencijoj žodžiais, rimtai ir nuosekliai paaiškino savo apie tai nuomones. Ponas-gi Skribliaus Sunus, sudėjęs keistai navyškus sakinius prirašė juos tiems, kurie kalbėjo visai ne apie tai ir daug išmintingesniu budu, negu pasisekė korespondentui nutaukšti, matyt ginant p. Š-čiaus kailį. Protestavojančių noras pašalinti p. Š-čių iš Rėdystės nebuvo užganėdintas, nes jie patį liovės lugoję dėl tos paprastos priežasties, kad, matyt, nenorėjo bereikalo aušinti burnos disputuodami su ganja nugirdytų ir blyvusių niekus p. Š-čiaus šalininkų. Šis trukšmas, kurį pakėlė tie jo šalininkai ištikro jokios kitos pasekmės negalėjo turėti kaip tikt pasišalinimą iš susirinkimo daugumo sąnarių, — (ne 7, kaip parodyta korespondencijoj, bet daugiau neg 20 ypatų).

Apleidus susirinkimą daugumai sąnarių, liekantieji klausimai buvo rišti, anot p. Stribliaus Sunaus žodžių, priderančiai; tuom tarpu vos tik kelioms dienoms praslinkus po susirinkimui, Rėdystėje pasirodė 13 sąnarių apreiškimas, reikalaujantis naujo visuotino susirinkimo išrišimui visų klausimų pagal susirinkimo programą, bet ir-gi netrukus atsirado atsisakymas per raštą buvusio pirmsėdžio visuotino susirinkimo nuo pripažinimo susirinkimo už legališką.

Vardan tų apreiškimų tapo jau padarytas Rėdystės nusprendimas sukviest naują visuotiną susirinkimą pasibaigus vasarai ir sugrįžus iš už miesto sąnariams, kurie buvo išvažiavę ant vasaros laiko. Tai-gi iš to matyt, kad ne „priderančiai“ buvo apsvarstyti, klausimai, jeigu reik jie vėl išnaujo svarstyt.

Botkotis.

— Cenzura daleido „Lietuvos krikštą“ arba Mindaugį (Kudirkos), bet ant išlygų, idant programos būtų lietuviškoje kalboje, bet priverstinai spaustos kirilica. Liet. Savitarp. pagalbos dr. ketina verčiau ne statyt prie tokių sąlygų.

Ragutis.

Iš Škotijos rašo: Męs atidengėm Belhill'e Lietuvišką maistų Krautuvę vardu „Varpas“ (angliškai: „Lithuanian Provision Company Varpas Belhill). Pirmą kart atidarėme krautuvę 24 d. gegužės.

„Varpo“ Kompanija žada pardavinėt viską kas reikalinga žmonių gyvenime, daugelį tavorų ketina gabent iš pačios Lietuvos, kad pra-

platint užrubežinę Lietuvos prekystę; pardavinės laivakortės, mainys pinigūs, laikys agenturą lietuviškų laikraščių ir knygų ir t. t.

„Varpas“ žada šelpt teip-gi tautiškus reikalus.

Iš Maskolijos. Pasikėsėsinimas ant gyvasties Charkovo gubernatoriaus. Įvairūs maištininkai neduoda valdžios tarnams ramybės. Charkovo gubernatorius, kunigaikštis Obolenski, liko paties caro apdovanotas medaliu už stropų numalsinimą ukininkų-maištininkų savo valdybos ir kaimyniškos Poltavos. Visas jo stropumas apsireiskė tame, juog nežmoniškai išplakė keliolikos kaimų ukininkus. Tai nesunku buvo jam padaryti, nes ukininkai, tikėdami, kad gubernatorius važiuoja dvarponių žemę jiems dalinti, buvo pasirengę jį kuomeiliausiai sutikti, bet vietoj žemės apturėjo nuo savo geradėjaus rykštes. Kai kurie iš ukininkų buvo visai užplakti ir maistas laimingai tapo sustabdytas. Už šį savo veiklumą gubernatorius vos tik išvengė atmonijimo. Štai liepos 30 dienoj, gubernatoriui esant teatre, koksai ten žmogus, švariai apsitašęs, paleidė į gubernatorių net keturis šuivius, iš kurių tik vienas nubrėžė truputį jam kaklą. Pripuolęs gubernatoriaus gelbėti policmeisteris vienu iš tų šuvių tapo sužeistas ir koją. Abudu sužeistuoju apturėjo širdingą pasveikinimą dėlei išvengimo myrio nuo vidaus dalykų ministerio Plevės, o kunig. Obolenski net sekantį nuo caro telegramą: „Nuoširdžiai sveikinu jus su išvengimu mirtingo pavojaus. Dėkavoju Dievui už apsaugojimą jūsų gyvasties. Aš didžiai gerbiu jūsų teisingą ir atsidadusį tarnavimą man ir tėvynei. Mikalojus.“ Žmogų, paleidusį šuivius, tuoj suėmė. Vedimui tardymo atvyko į Charkovą rugpiučio 2oj dienoj net patsai departamento policijos direktorius Lopuchin's.

— Ukininkų judėjimas Maskolijoje. Liepos 22 dienoj š. m. vidaus dalykų ministras pasiuntė gubernatoriams ilgoką cirkuliarą po Nr. 40, kurio sutrumpintą turinį čion privedame*):

„Terp kai-kurių ukininkų yra pasklidęs garsas, juog jie su pagelba Valsčionių Banko galėsią išpirkti žemę nuo vietinių dvarponių, neveizėdami visai į jų sutikimą. Tuo tarpu-gi, susipratus uždo ministeriui Vitte su buvusiu vidaus dalykų ministeriu Sipiaginu gruodžio 3 d. 1900 m., buvo apgarsinti tik paakinimai, kiek daugiausia šis Valsčionių Bankas gali išleisti paskolės ukininkams pirkimui žemės nuo dvarponių. Toksai nupirkimas gali tik įvykti, esant liuosam sutikimui pačių dvarponių, o jokių budu ne per prievartą, be sutikimų. Tuo tarpu-gi „žmonės blogos valios“ skrieja terp ukininkų priešingas žinias, sakydami, juog jiems dvarponiai privalo parduoti žemę, ir ragina juos padavinėti tam tikslui prašymus, už prirengimą kurių jie, kurstytojai, paima gerokus pinigus. Bijodamas, idant nepasikeltų dėl tokio skriejimo neteisingų žinių ukininkų judėjimas, ministras liepė gubernatoriams, kuoplačiausiai šias teisingas žinias išplatinti.“

Toksai tai cirkuliaras.

Apie jo vaisius gauname patirti iš „Tambovo valdybos Žinių“ sekančią žinią: „Iki šiam laikui persergėjimai nepasiekė savo siekio. Nė ukiškėji valdytojai („zemskija načelniki“), nė bausmės, uždedamos ant rašytojų ir sustatytojų prašymų nuo valsčionių vardo, nė pagaliaus patsai atsisakymas užžiurėtojaus Valsčionių Banko priimti šiuos prašymus nepertikrino ukininkų, juog jų reikalavimai nėra teisingi. Ukininkai tvirtai tiki į teisingumą savo reikalavimų ir šių prašymų ne tik nesiliovė padavinėje, bet tie prašymai kaskart darosi įkyresniais.“

*) Veizd. „Pravo“ Nr. 30 ir 32.

Nuo tenykščių Maskolijos gyventojų teko mums girdėti, juog minėtasis bruzdėjimas tarp ukininkų apėmė visas pietines Maskolijos valdybas ir kaskart darosi piktesniu. Žmonės sako, juog pakilus antram maištui, jie nebeisią gubernatoriaus sutiktų su duona ir druska, kaip tai buvo Charkovo valdyboj, bet su . . . pagaliu. Kad toksai bruzdėjimas plačiai pasklidęs, liudyja kaip privestas angščiaus cirkuliaras, teip ir apsaukimas sustiprintos sargybos, pagal tiesas, rugpūcio 14 d. 1881 m. užtvirtintas, keturiuose paviečiuose Charkovo valdybos, kai-kuriuose Chersono valdybos, visoj Dono Kariumenės žemėj ir keturiuose paviečiuose Žemojo Naugardo valdybos. Toksai komitėto ministrų nusprendimas įgavo birželio 22 dienoj caro patvirtinimą. Kaip matome, Maskolijoj veikiai nebebus vietų, kur šios sustiprintos sargybos tiesos būtų nereikalingos.

— Atidėjimas ukiškiosios reformos Vakariniame krašte. Tame pat laikraštij „Pravo“ Nr. 32 randame sekančią žinią. „Vidaus dalykų ministerija praneša Vilniaus valdybos administracijai, juog dėlei atidėjimo įvedimo ukiškiosios reformos Vakariniame Krašte ši administracija turinti tiesą panaujinti savo reikalavimus išgavimui kredito tiliems reikalams, kurie, pasitikint ant šios reformos, buvo pirmiaus išbraukti.“ — Tokiu budu „žemskija načalniki“ gal da ne teip greit Lietuvoje pasirodys.

P—tis.

Sukaktuvių dienoj.

Atsimenu pernykščius metus, kada beveik netikėtai pakliuvau ant pirmo lietuviško vakaro.

Ten tai man širdis užsidegė, gaudžiau kiekvieną nesuprantamą man žodelį, tartum norėdama sugauti ir visus juos sau užlaikyti; tai džiaugiaus, tai kartu patirdavau neramumą ir nuliudimą — žodžiu, nesuprantami jausmai kankino mane. Mačiau ir girdėjau kaip linksmai kalbėjos lietuviai tarp savęs, akimis gaudžiau kiekvieną jų judėjimą, linksmybę . . . O juk gerai žinojau ir jaučiau aš ir-gi lietuvaite esanti! . . . Liudna man pasidarė, juog negalėjau prakalbėti savo pratėvių kalboj į brolius ir seseris. . . .

Bet ar-gi buvau kalta? Tėvai užmiršę savo prigimtą kalba, išmokino mane vien tik lenkiškai kalbėti.

Tas vakarėlis buvo tartum mano nubudimu. Nujaučiau didelį norą kokiū-nors budu prasimokinti tos kalbos, kuri man iškarto pasidarė brangi. Bet kaip išmokti? Pačiai vienai nėkaip — kaip išmoksi? O tam tikrų pažįstamų — nė vieno . . . Su tokia mintimi, sugrįžusi namo, negalėjau nei užmigti. Girdėjau vis tik kalbą, — jausdama ją kaipo savo — kalbą man nesuprantamą, o kuri man teip liko brangi! . . . Prieš-pat rytą tik, atsimenu, vos užmigau — ir pamčiau tokį štai sapną.

Esu tartum ant to-pat vakaro ir matau nebejauną, bet už visas prakilnesnę puikią moteriškę. Jos akys blizgėjo kaip žvaigždės, o pati buvo teip puiki, tartum ne iš šios pasaulės. Visi ją guodojo ir, matyt, labai mylėjo. Jie stovėjo aplink ją su neišpasakyta guodone, vien tik į ją žiūrėdami. Ji daug jiems ką-tę kalbėjo, bet aš nieko negalėjau

suprasti. Tarp susirinkusių mačiau jaunų ir senų, vyrų ir moterų ir labai gailėjaus, negalėdama suprasti, ką ji jiems kalbėjo . . .

Bet štai, apsižiūrėjusi aplink, pasijutau vienat viena. Stovėjau atitolinta nuo visų ir jaučiaus dideliai užgėdinta. Teip stovėdama, nieko nepasergėta, norėjau išsprukti. Bet man teip bemažstant, štai prieina moteriškė. Aš, persigandusi ir nuleidusi akis žemyn, stovėjau neišdrįsdama nė pasijudinti, nė į ją pažiūrėti. Nieko jau nebežinodama, kas aplink manęs dedas, išgirdau tuos žodžius:

„Kodėl tu viena stovi iš tolo nuo visų? Ar-gi nenori buti kruvoj savo tikrų brolių ir seserų? . . . Žinau, juog nesupranti savo kalbos, bet nenusimink: šitas jaunikaitis tave išmokis; ir ji nurodė man nepažįstamą žmogų — bet gal norėtumei žinoti, kas aš esu? — tęsė toliau. Tai-gi žinok juog esu tavo Tėvynė Lietuva, atėjau čia aplankyti mylinčius mane vaikus. Pažiūrėk, — tarė toliau — čia visi mane myli ir guodoja, o tu tik viena stovi atsitolinus nuo visų, nieko neišmanydama — nejausdama! Pažink tik mane o pamylėsi teip, kaip ir visi kiti; pažink mano vargus, o galėsi nujauti mano sopulius ir — suprasti reikalus! . . .

Ji tartum priglaudusi mane prie savęs, kalbėjo ką-tę da daugiau, bet aš tarsi nustojudi žado, nieko nebegirdėjau — neišmaniau, ir tik jaučiau, kad nežinoma spēka traukte mane traukė prie jos, — ir jaučiaus nuveikta . . .

Man teip bestovint, viskas išnyko ir, kada aš, pakėlusiu akis, apsižiūrėjau, jau nieko nebemačiau apart to žmogaus, kurį buvo nurodžiusi man ta Moteriškė . . .

Po tokio sapno nujaučiau da didesnę norą kokių-nors budu prasi-mokinti savo kalbos. Bet kodėl tas žmogus buvo tik sapne — nekartą maščiau sau — kodėl aš jo nepažįstu? . . .

Bet štai girdžiu buk tai bus vėl kitas vakaras. Pradžiungau . . . ir sulaukusi — nuvėjau. Buvo man jau linksmiaus, nes pažinau daugiau lietuvių ir nebabėjojau surasianti ypatą, kuri galės man padėti.

Su tokia mintim priėjusi prie vieno man pažįstamo žmogaus, tariau:

„Žinai Tamsta, aš labai noriu išmokti lietuviškai, tai-gi ar ne pažįsti ko nors, kas galėtų nors truputį padėti man tame darbe?

— Kodėl ne — atsako — aš Tamstą supažindysiu, jei nori su vienu žmogumi kurs sakėsi galįs pamokyti norinčius.

Aš pradžiungusi, norėjau jo paprašyti, kad greičiau supažindintų mane su juo, kaip tas sušuko: „Štai ir jis!“ . . .

„Bet koks buvo mano nusistebėjimas, kad aš jame pažinau tą sapne matytą žmogų . . . žiūrėjau ir — stebėjau . . .

Praėjus kelioms savaitėms, prasidėjo lekcijos. Aš su tvirtybė pradėjau mokintis ir nusprendžiau nesiliauti, nežiurėdama į jokia^s kliūtis. Iš pradžios buvo prisidėjus da keletas ypatų, ir-gi norėjusių pažinti tą kalbą, bet po keleto lekcijų beveik visi nustojo. Tur-but jiems nepatiko mokintis paniekintos kalbos . . .

Šiandien, kaipo metų sukaktuvių dienoj, — aciū mano mokin-
tojui — paėmusi nedrąsiai plunksną į ranką, bandau štai jau lietu-
viškai rašyti.

Per tą metų pažinau, ko lygšiol nebuvau žinojusi. Pažinau pa-
dėjimą mūsų krašto žmonių, persekiojimus, prispaudimus — ir širdis
nebegali ramiai plakti . . . noriu bent kuo prisidėti prie visuomenės
darbo. Pridermes dėl brangiosios Tėvynės matau dideles ir svarbias,
— ir vienkart žinaus dar nieko beveik nepadariusi . . .

Panerių Varna.

Aukos „Varpo“, „Ukininko“ ir „Naujienu“ reikalams.

Pls	50 rub. —	108,00 mk.
Lietuviai gimnazistai, egzaminus išdavę, vieton pragerti	23 rub. —	49,68 „
Mažagetas imokėjo bausmės	1 rub. —	2,16 „
Per rankas P—čio:		
Nuo J. J.	75 rub.	
A. B.	11 rub.	
J. M.	24 rub.	
	<u>110 rub. —</u>	237,60 „
A—s	20 rub. —	43,20 „
Per Š—s Stalg.	10 rub. —	21,60 „
G.	8 rub. —	17,28 „
Juo	5 rub. —	10,80 „
Meškins	10 rub. —	21,60 „
J. J.	25 rub. —	54,00 „
A. V. (praplatinimui raštų)	5 rub. —	10,80 „
A. B. (praplatinimui raštų)	5 rub. —	10,80 „
	Iš viso	<u>587,52 mk.</u>
	Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 7)	1087,24 „
	Iš viso	<u>1674,76 mk.</u>
Perkelta iš knygos „Redaktoriaus kasa“*):		
Nuo H. H.	100 rub. —	216,00 mk.
Kju	30 rub. —	64,80 „
Kju	20 rub. —	43,20 „
Pvu	30 rub. —	64,80 „
Per P—tis nuo J. J.	75 rub. —	162,00 „
	<u>255 rub. =</u>	550,80 mk.
	Iš viso	2225,56 mk.

9. 9. 02. Už kasierių knygininkė M. Z.

*) Redaktoriaus kasa šimet dar nebuvo garsinta. M. Z.

Atsakymai.

Ž—kštis. „Istatymus tautiškomis lietuvių sodiečių draugystėms“ perduodam „Ukininkui“.

Karoliui Jak. „Vaidila“ mums tinka. Ketinta išleisti skyrium, bet ant to pinigų pritruko.

Dzūkui D. Tamstos laiškas į Red. taps sunaudotas.

Dievogalai. „Kopija laiško J. Sprogio į K. Valdemarą“ gavome. Ačiu. Kiek vėliaus sunaudosime.

J. Ramanauckui. Aukų pastatymui paminklo Al. Fromui (Gužučiu) nieks nerenka. Męs neatidengėm fondo rinkimui tokių aukų juo, kad da ir D-ro Kudirkos paminklas nepastatytas. Auką nuo Teatrališkos D-tės iš Minersville's (6 dol. = 24,90 mk.) gavome ir nusišsime našlei, prašydami vardan Jųs pastatyt ant kapo šiojį tokį ženklą. — Iš gyvenimo Amerikos lietuvių męs galime talpinti tik apie svarbiausius atsitikimus . . .

Vainikui. 3 rub. = 6,38 mk. sušelpimui Erelio gauti ir bus jam perduoti.

Išsiųstos eilės. I. „Tėvynės Sargui“:

1. *Galini* — „Visi rėkia, visi peikia“; 2. *Meskaus* — „Litanija“, „Sunkybė jungo“, „Nuliudimas“, „Kada aš buvau da mažiukėlis“; 3. *Žalcio* — „Varpai“, „Pilekalmis“, „Kanklės“; 4. *Nežinomo* — „Graborius“ (iš Sirakomlės); 5. *V.* — „Apie Lietuvą“, „Ak, mano širdelė“; 6. *Liepuko* — „Glauskimės į draugę“, „Broliai, į kovą“, „Paminavojimas Tėvynės“, „Pirma žiemos diena“, „Suėjus į pulką“, „Oras atšalo . . .“, „Skamba laukai“; 7. *P-tės* — „Laikyk liežuvį“, „Be vilties“, „Nustojusiam vilties“; 8. *Kurmio* iš *P.*: „Balsas“; 9. *Tarnaicio* — „Kregždutei“, „Putinas“.

II. Į Ameriką („Lietuvai“).

1. *Liepuko*: Akrostiks „Vincui D-ruui Kudirkai“, „Eime, broliai, pas tą versmę“, „Budinkim ir jas“. 2. *Apuoko*: „Saule, švieikai“, „Mesk, broli baimė“, „Šauksmas“. 3. *Žalcio*: „Regėjimas“, „Mergaitės nelaimė“, „Tvirta ir ištvirkusi malonė“. 4. *Barzdylas*: „Sėjikas“. 5. *Siauleniskio*: „Ažuolėliui“. 6. *V. Tarno*: „Kad saulės žibus skritulys“, Geismas. — *Tarnaicio*: „Aušra“, „Kritusiemis“, „Paukštei“, „Sudie“. 7. *Ziurio*: „Šauksmas“. — Miela mano merguzėlė.

III. „Darb. Balsui“.

Mėmelės: „Nuvarginta Tėvynė“, „Dvi Traicės“, „Mano meilė“, „Užkerėta rudinė“. — „Samdininkams“, „Pritarimas Nekraaovui“.

Prisiūsti į Red. nauji raštai.

Broliai, nepasiduokime maskoliams (atsišaukimas). Tilžėje 1902 pp. 7 in 16°.
Vaiždeliai. Parašė *Vaišgantas*, perspausta iš „Tėvynės Sargo“. Tilžėje 1902 pp. 60 in 8°.

Gromata Vilniaus vyskupo apie rusiškas iškalas (atsišaukimas). Iš „Tėvynės Sargo“ Nr. 5 1902 pp. 4 in 8°.

Rožančins Švenčiausios Marijos. 1902 pp. 36 in 8°.

Kas iš ko gyvena. Parašė *Dikstein*. Išleido L. S. D. P. 1902 pp. 32 in 8°.
Prekė 10 kap.

Judošius. Parašė *L. P.* Perspausta iš „Uk-o“ Tilžėje 1902 pp. 11 in 8°.
Prekė 5 kap.

Lietuvos administracija su nekuriais paaiškinimais apie pažinimą tiesos. 1902 pp. 72 in 8°.

Spėka ir Medega (*L. Büchner: Kraft und Stoff*) arba Principai prigimtino surėdymo visatos drauge su morališku mokslu, ant anų paremtu, visiems suprastinai parašė prof. *D-ras Liudvikas Büchner*, pagal XIXtą vokišką laidą, su mažais pridėčkais iš senesnių laidų lietuviškai perguldė D-ras Jonas Šliupas (su paveikslu ir biografija rasaliaus) Chicago Ill. 1902 pp. 380 in 8°. Kaštais D-ro Šliupo ir draugų, spauda „Lietuvos“.

„Dirva“ Nr. 1. kn. 22. Ožkabalių dainos. I. Surinko *D-ras J. Basanavičius*. Shenandoah Pa. Sausis 1902. pp. XIV + 192.